

SKAPA I – Strategisk satsning på
konstundervisning för barn och unga

Att växa och vara i konsten

Sonja Backlund & Carla Fri

Utvärdering Hannah Kaihovirta

Korsholms kommun och Vörå kommun 2023

Att växa och vara i konsten. SKAPA Strategisk satsning på konstundervisning för barn och unga. Konstundervisning för barn och unga på svenska i Finland. Korsholms kommun och Vörå kommun 2023.

Korsholms kommun och Vörå kommun. Strategisk satsning.

Sonja Backlund Projektledare och redaktionellt arbete.

Carla Fri Projektarbetare och redaktionellt arbete.

Hannah Kaihovirta, Helsingfors universitet Utvärdering och redaktionellt arbete.

För digital distribution.

Med bidrag av Svenska kulturfonden. Skapa strategiska medel 2023.

ISBN: 978-951-96441-3-4

Figur 1. Fyra strategier som fyra byggklossar för konstundervisning i kommunerna. Fotografi och idé. Sonja Backlund, 2023.

Övriga fotografier: Carla Fri (upphovsrätt)

Visualisering: Tintin Rosvik

Innehåll

DEL 1

Bakgrund	5
Utvärdering i dialog med konstnärer	10
Presentation av Sonja Backlund och Carla Fri som aktörer för konstundervisning	13
Den vita fläcken.....	14
Att växa och vara i konsten	14
Konstundervisningens förutsättningar och behov.....	18
Alla barn och unga har rätt att uppleva och göra konst.....	21
Världen och värden i förändring	23

DEL 2

Syfte och målsättningar.....	25
Fyra strategier för konstundervisning	27
Anordnarperspektiv - intervjuer med anordnare av konstundervisning.....	32
Konstundervisningens utmaningar	46

DEL 3

En vit fläck förändras till en palett	51
Åtgärder och visioner	53
SKAPA ansökan 2.....	59
Exit plan	59
Förändringsagenter, mångfald och performativa resurser som sammanfattning.....	60
Utvärderare Hannah Kaihovirta.....	62
Referenser	63
Övrigt.....	65
Kontakt	66

Det som på
avstånd ser ut
som en vit fläck
kan när man
granskar det
närmare visa sig
vara ett myller
av små prickar i
många färger.

Del 1

Bakgrund

I *Grunderna för läroplanen för den allmänna lärokursen i grundläggande konstundervisning 2017* fastställs att grundläggande konstundervisning i första hand är avsedd för barn och unga. Den grundläggande undervisning som ges inom olika konstarter är målinriktad och framskrider från nivå till nivå. Den grundläggande konstundervisningen har som syfte att ge elever möjlighet till ett livslångt konstintresse men också möjlighet till att studera konst långsiktigt, målmedvetet och i enlighet med sina egna intresseområden. Undervisningen ska utveckla det kunnande som är kännetecknande för konstarten och ge eleverna färdigheter att söka sig till yrkesutbildning och högskoleutbildning inom konstarten i fråga.

Den grundläggande konstundervisningens uppdrag är att med hjälp av konstens medel bygga en hållbar framtid. Undervisningen bygger på ett pluralistiskt kulturarv i förnyelse. Undervisningen i en konstart ska stärka elevens förmåga att uttrycka sig, tolka och värdera. Studierna ska stöda utvecklingen av elevernas kreativa tänkande och delaktighet. Den grundläggande konstundervisningen ska stärka utvecklingen av elevernas identitet och kulturella läskunnighet. Den grundläggande konstundervisningen ska skapa förutsättningar för utveckling av konst och konstfostran i Finland. Den grundläggande konstundervisningens uppdrag ska uppfyllas i samarbete mellan läroanstalter

och aktörer som ger konstfostran lokalt, på riksnivå och internationellt. I grunderna för läroplanen för den fördjupade lärokursen i grundläggande konstundervisning ska undervisningen ge barn, unga och vuxna möjlighet att på fördjupad nivå förkovra sig i läroplanens nämnda konstformer (jf. Utbildningsstyrelsen, 2017).

Generellt finns det en uppfattning om att konstundervisning på svenska i Finland är ojämlik på grund av geografiskt läge, språk- och tillgänglighetsresurser. I rapporten *Mer än en hobby!* konstaterar Lasse Garoff (2019) att konstundervisning i viss utsträckning förverkligas av lokala aktörer på olika orter som hobbyverksamhet som inte är knuten till den grundläggande undervisningens strukturer. Som Garoffs rapporttitel antyder så strävar den grundläggande konstundervisningen till att barns och ungas koppling till konst och kultur kan vara mer än en hobby. Då det kommer till mångfalden av utbud kan inte andra utbildningsformer uteslutas som en resurs för utvecklingsarbete. Forskning och utredningar visar på att målinriktad och operativt organiserad konstundervisning inom ramen för livslångt och livsvitt lärande har visat sig vara en långsiktig och demokratisk lösning vad gäller samhälleligt helhetsansvar och resurser både för olika konstarters hållbarhet och för jämlik tillgänglighet för barn och unga både nationellt och internationellt (jf. Artes Net Europé 2011, Bamford, 2009, OECD, 2013).

Garoff menar att olika tillgänglighet inte enbart handlar om att tillfredsställa en efterfrågan på de orter och områden där grundläggande konstundervisning redan finns. Det handlar också om att utveckla en efterfrågan på nya orter. På orter där grundläggande konstundervisning aldrig har etablerats i någon större utsträckning finns det sällan någon klar efterfrågan på en sådan undervisning (jf. Garoff, 2019).

I utbildnings- och kulturministeriets utredning över de ekonomiska och strategiska förutsättningarna för grundundervisning i konst lyfter Annina Suominen (2019) fram olika utvecklingsområden för de konstämnen som omfattas av läroplanen för grundundervisning i konst. I den strategiska satsning *Att växa och vara i konsten* (SKAPA 2023) är det särskilt tre teman för förändring som stiger fram:

- › Det första temat handlar om att skapa tydligare ansvarsområden inom konstundervisning och en mer rätt riktad informationsgång mellan olika anordnare. Det vill säga kommunal verksamhet, tredje sektorn och politiker. Det här kan tolkas som i huvudsak *kvantitativt* argumenterad information och kommunikation.
- › Det andra temat behandlar frågor om rätt riktad information och kommunikation om konstundervisning till målgruppen vårdnadshavare, barn och unga. Det här kan i huvudsak tolkas som *kvalitativt* argumenterad information och kommunikation.
- › Det tredje temat är förståelsen för konstformernas samtida och framtida förändring gällande nya uttrycksformer, hållbarhet, digitalisering och nylitteracitet. Det omfattar ett mer dynamiskt förhållningssätt till olika lösningar då det kommer till konstformernas specifika uttrycksformer med satsningar på tvärkonstnärliga och interkulturella lösningar i konstundervisning med barn och unga. Det här kan tolkas som *performativt* argumenterad information och kommunikation om konstundervisning.

2019 sammanställde utbildnings- och kulturministeriet utredningen *Har rastuxen startegia* (UKM, 2019) där fyra strategiska utvecklingsområden lyftes fram för att synliggöra betydelsen av barns och ungas fritidsverksamhet: a) fritidsverksamhet som sker i anslutning till skolor, b) fritidsverksamhet som tar i beaktande jämlika förutsättningar speciellt med tanke på tillgänglighet, c) utveckling av finansiering och utvärdering av fritidsverksamhet samt d) utveckling a strategisk ledning som förtydligar och klargör visioner för arbetet. *Finlandsmodellen* för hobbyverksamhet är en uppföljning av den utredningen. År 2022–2023 ansökte och beviljades 249 kommuner i Finland understöd för att arbeta med Finlandsmodellen. Korsholms kommun och Vörå kommun hör till de kommuner som ansökt och beviljats statliga medel för att förankra hobbyverksamhet som permanent praxis i kommunerna.

2022 konstaterar Dan Sundblom i rapporten *SKAPA – Konstundervisning för barn och unga i Finland* (Sundblom, 2022) att det inför Svenska kulturfondens strategiska satsning SKAPA finns en förståelse för konstundervisningsfältets behov och förutsättningar för att förverkliga jämlik konstundervisning på svenska i Finland. Sundblom konstaterar att identifieringen av möjligheter till utveckling är något mer problematisk än förståelsen och förslag till lösningar presenteras, men att mer långsiktiga lösningar på konstundervisningsfältets utmaningar i hög grad beror på olika parametrar. Sundblom lyfter fram att den största resursen för utvecklingsarbete är att olika aktörer står i dialog och samarbete om konstundervisning för barn och unga (jf. Sundblom, 2022).

En tillbakablick på de senaste årens utredningar och rapporter om konstundervisning för barn och unga ger vid handen att då det kommer till konstundervisning för barn och unga på svenska i Finland visar olika aktörer och anordnare på vilja till dialog. I utlysningen av SKAPA 2022 beskriver Svenska kulturfonden att syftet med satsningen inte endast sker genom utveckling utan efterlyser hållbara förändringar i strukturer som en strategisk målsättning (Svenska kulturfonden, 2022).

I en nyutkommen nordisk rapport Kulturens geografi i Norden (Nordiska ministerrådet, 2022) följer situationen i Korsholms kommun och Vörå kommun långt trenden i hur kultur- och konstutbud ser ut i Norden. Rapporten visar att det finns skillnader i de nordiska länderna hur urbana och rurala områden definieras och fungerar. Det som blir tydligt i rapporten är de urbana och rurala skillnaderna i kulturutbudet oberoende av land och att man strävar till att överbrygga skillnaderna genom politiska insatser, nyetableringar och ekonomiska incitament (jf. Nordiska ministerrådet, 2022).

De nationella visionerna för konstfostran- och -utbildning 2030 lägger fram ett framtidsperspektiv på sju år om visioner som bygger på att beskriva konstfostran och -utbildning i Finland som en verksamhet som har en stark position i samhället, som visar på spetskompetens och är en ledande impaktfaktor i samhället nationellt och internationellt. Värdegrunden i visionen omfattar att konstfostran och -utbildning är områden som har inflytande i samhället och som snabbt reagerar på förändringar. Visionen lyfter också fram att konstfostran och -utbildning i grunden är inkluderande och aktiv i ett samhällstillstånd av förändring (jf. Konstuniversitetets rapport, 2022).

I den här utvärderingen, som även innehåller inventering, kartläggning och intervjuer genomförda av projektledare Sonja Backlund och projektarbetare Carla Fri för SKAPA projektet *Att växa och vara i konsten* 2023 i Korsholms kommun och Vörå kommun har utvärderingen tagit i beaktande samhällsfenomen som just nu förändrar förhållningssättet till konstundervisning för barn och unga på svenska i Finland. Utvärderingen artikulerar även de förändringsmöjligheter som projektet erbjuder för konstundervisningen för barn och unga i Korsholms kommun och Vörå Kommun.

Samhällsfenomen som skapar förändringar som kan vara av betydelse för konstundervisning för barn och unga på svenska i Finland:

- › 2020–2022. Två-årig nedstängning (helt eller delvis) av konstundervisning i grupp på grund av covid 19 pandemi
- › Distans- och hybridlösningar med digitala lärmiljöer
- › Digitalisering, sociala medier och artificiell intelligens (AI)
- › Klimatfrågor och hållbara lösningar gällande ekonomi och ekologi
- › Återbruk och återanvändning av material och lärmiljöer, nymaterialitet
- › Flerspråkighet och tvåspråkighet
- › Demokrati, trygghet och säkerhet
- › Identitet, tillhörighet och utanförskap
- › Välmående, hälsa och resiliens hos barn och unga
- › Sociala strukturer och mobilitet

Projektet *Att växa och vara i konsten* har två projektanställda. Under 2023 har de arbetat med att identifiera, kartlägga och intervjua målgrupper och anordnare, men också arbetat med att erbjuda förändringsmöjligheter för att stärka konstundervisning för barn och unga i deras närmiljö. Projektet har även haft en ledningsgrupp som följt projektet. Ledningsgruppen har följande medlemmar:

- › Monika Fröjdö (rektor, Korsholms Vuxeninstitut)
- › Rabbe Franzen (rektor, Korsholms musikinstitut)
- › Heidi Nyman (välfärdschef, Vörå)
- › Pernilla Nilsson-Wik (rektor, medborgarinstitutet, Vörå)
- › Alf Wiklund (fritidssekreterare, Vörå)
- › Caroline Lassus (pedagogisk planerare, småbarnsfostran i Vörå)
- › Britt-Mari Hedström, från och med hösten 2023 Anna Klemets (pedagogisk planerare för småbarnsfostran i Korsholm)
- › Ulrika Taylor (pedagogisk planerare i Korsholm)
- › Sonja Backlund (SKAPA projektkoordinator)
- › Carla Fri (SKAPA projektarbetare).

Ledningsgruppen har under 2023 haft möten den 17 mars i Korsholm, den 12 maj i Korsholm, den 11 juni i Korsholm, den 17 augusti i Vörå och den 21 september i Korsholm.

Projektets förändringspotential bygger långt på de projekthanterandes professionella identitet och kompetens. Utvärderingen visar att de projekthanterade:

- › Är utbildade konstnärer med stor erfarenhet av konstformen de arbetar med
- › är professionella utövare med hög kompetens och kunskap i konstundervisning med barn och unga på svenska i Finland
- › har erfarenhet och insyn i närmiljöns förutsättningar och möjligheter för grundläggande konstundervisning i kommunerna och i regionen
- › tänker innovativt, har förslag som får ta tid att söka sin rätta form
- › arbetar systematiskt med research i ämnet, observerar, inventerar och kartlägger
- › kommunicerar aktivt och dynamiskt med målgruppen, utbildningsanordnare, kommunal administration och kommunpolitik
- › synliggör förutsättningar, både det som fungerar och inte fungerar.

Utöver att utvärderingen fäster uppmärksamhet vid de kvantitativa och kvalitativa resurser och värderingar som inventeringen, kartläggningen och intervjuerna som genomförts i projektet *Att växa och vara i konsten* visar på, beskriver utvärderingen en tredje resurs, *den performativa resursen*. Det performativa har blivit synligt under utvärderingsprocessen som en värdefull resurs för arbetet med framtida konstundervisning i kommunerna.

Utvärderingen tar ansats i en konstinformerad forskningstradition och sammanställs som ett *performativt dokument* (jf. Hernandez, 2019). Med begreppet performativt dokument visar utvärderingen på att projektet inte kan utvärderas i sin helhet i fas 1, utan att den tar i beaktande att projektet är mitt i att skapa någonting. Den performativa läsningen (utvärderingen) av projektet kan leda till att oväntade handlingar och strukturer bli synliga som nya resurser för fortsatt förändringsarbete. Den här formen av läsning sker diffraktivt och påminner om att förändringsarbete inte är en enda handling utan en räckta av upprepade handlingar som kan nå målsättningar och ge resultat genom att de småningom blir en del av bekanta handlingsmönster som har en tidsmässig och samhällslig varaktighet (jf. Butler 1990).

Utvärdering i dialog med konstnärer

Då utvärderingen för projektet *Att växa och vara i konsten* inleddes informerades projektet om att utvärderingen sker som en dialog med de projekthanter-

da under projektperioden. Hannah Kaihovirta har 30 års erfarenhet av konst för barn och unga på svenska i Finland som omfattat arbete för Utbildnings- och kulturministeriet, för Statens konstkommission, utveckling av grundläggande konstundervisning, utveckla konstundervisning i grundläggande utbildning, konstutbildning för blivande konstnärer på andra och tredje stadiet, lärarutbildning och fortbildning nationellt och internationellt samt handledning av doktorander genom tvärkonstnärliga- och tvärvetenskapliga perspektiv. Med den bakgrunden är det välkommet att se på utvecklings- och förändringsarbete genom *hands on* perspektiv. Om arbetet ska leda till förändring måste projektet ta sig tid att möta människor och lyssna till deras utvecklingsförslag och deras visioner om förändring och på så sätt göra skillnad.

Projektet har sedan våren 2023 ingått utvärderingsprocessen så att Sonja Backlund och Carla Fri träffat Hannah Kaihovirta genom distansmöten. Sonja och Carla har beskrivit och berättat hur de för framåt inventeringen, kartläggningen av och intervjuer om konstundervisningen i kommunerna Korsholm och Vörå, de har satt ord på sina visioner och reflekterat över vad som fungerar och inte fungerar (jf. Luhmann,1995). Vi har fört samtal där vi växelvis använt kulturadministrativa begrepp, där vi sett på utbildningspolitiska aspekter och resurser och där vi växelvis talat om glädjen av att se glada, trygga och kreativa barn och unga som ibland behövt resiliens för att ta till sig konstens värld. Under hösten 2023 har konkretisering av inventeringen, kartläggningen och intervjuer tagit form. Utvärderingen av projektet har vi valt att skapa som en dialogisk helhet där Hannah Kaihovirta kunnat ge redaktionella råd om disposition av utvärderingen/rapporten.

Under utvärderingsprocessen har det blivit tydligt att en till synes självklar, men oreflekterad, begreppsapparat tagit plats i samtalen vi fört, nämligen konstens och konstundervisningens egen begreppsapparat. I den begreppsapparaten finns till exempel ett poetiskt språk, ett lekfullt språk, konstens metaforer och konstens säregna röst som berör projektmedlemmarnas yrkesidentiteter som konstnärer och konstfostrare. Det är genom de här samtalen som den diffraktiva läsningen av projektet tagit form. Det diffraktiva öppnar för möjligheten att utöver redovisning av kvantitativa resurser (kärninformation för anordnare) och kvalitativa resurser (kärninformation för målgrupp, fästa uppmärksamhet på de performativa resurser som finns hos

de människor och i den verksamhet som de fyller med konstnärlig och konstpedagogisk kompetens. Det är till exempel de resurser som Sonja Backlund och Carla Fri beskriver som yrkeserfarenhet och kreativitet men även deras konstnärliga och konstpedagogiska drömmar om hur projektet *Att växa och vara i konsten* genom en andra fas i Svenska kulturfondens strategiska satsning kan generera grundläggande konstundervisning som kan göra skillnad för barn och unga i framtidens Korsholm och Vörå.

Presentation av Sonja Backlund och Carla Fri som aktörer för konstundervisning

Sonja Backlund är utbildad scenograf med en examen i Master of Arts in Scenography vid St Martins School of Art and Design, London, 1999 och Bildkonstmagister vid Konstindustriella Högskolan, Helsingfors, 2006. 1996–98 studerade hon scenografi för dockteater och animationsfilm vid Academy of Performing Art i Prag, Tjeckien. Hon har samtidigt med studierna och efteråt jobbat både med scenografi och annan visuell utformning för både teater och tv. Från år 2000 till 2018 jobbade Backlund med många olika konstprojekt ofta med en samhällskonstnärlig vinkling. Hon har 2001 – 2022 jobbat vid TaiKon, grundläggande konstundervisning vid Medborgarinstitutet Alma i Vasa, som timlärare inom bildkonst inom grundläggande konstundervisning. 2018–2022 var Backlund planeringsansvariglärare för de visuella ämnena (bildkonst, slöjd och mediakonst) vid TaiKon. Sedan mars 2023 fungerar hon projektkoordinator för *Skapa* i Korsholm och Vörå.

Carla Fri, projektarbetare inom SKAPA, Korsholm och Vörå, är en frilansande skådespelare, dramalärare och sångare bosatt i Vasa. Fri utexaminerades 2007 från Svenska Yrkehögskolan inom scenkonst (fysisk teater) och har sedan dess arbetat främst som skådespelare, men har även en gedigen pedagogisk erfarenhet inom teater, cirkus och dans och har arbetat inom Grundläggande konstundervisning i Vasa och Korsholm, likaså inom småbarnspedagogiken och skolan genom antingen Kulturläroplanen eller Kultur i dagis eller inom klubbverksamhet i Österbotten. Under läsåret 2021-2022 var Fri anställd som planeringsansvarig lärare inom grundläggande konstundervisning inom de performativa ämnena (dans, cirkus och teater) på TaiKon vid Medborgarinstitutet Alma i Vasa och fick därmed en djupare insikt i verksamheten.

Fri har erfarenhet av kulturföreningslivet i Vasa bland annat som grundande medlem av Kulturhuset Ritz. Det konstnärliga arbetet 2019–2020 i samarbete med berättarcentret GLÖD öppnade Fris ögon för berättarkonstens möjligheter. Fri studerar för tillfället till sånglärare på Novia i Jakobstad och anlätades tillsammans med Sonja Backlund i mars 2023 för Korsholm och Vörås SKAPA- projekt.

Den vita fläcken

- › *Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.*
- › *Konventionsstaterna skall respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och skall uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.*

Förenta nationernas konvention om barns rättigheter /artikel 31(1989).

I Lasse Garoffs rapport *Mer än en hobby* (2019) beskrivs Vörå som en vit fläck vad gäller utbudet av grundläggande konstundervisning. Korsholm är delvis mera urbant men är till stor del också landsbygd och har många likheter med Vörå. En vit fläck omfattar så mycket mer än det vi först ser. I ett landsbygds-sammanhang fungerar verksamheten ofta inte på samma sätt som i en urban miljö, men det innebär inte att den inte fungerar.

Att växa och vara i konsten

Svenska Kulturfonden startade 2022 projekt SKAPA för att stärka tillgängligheten och jämlikheten inom konstundervisning för barn och unga i Svenskfinland. Kommunerna Korsholm och Vörå beviljades 2023 ett gemensamt ettårigt bidrag för att inventera och kartlägga konstundervisningen i kommunerna och se hur man kunde förbättra tillgången på konstundervisning för totalt 4762 barn i åldern 5–18 inom det totalt 1 630 kvadratkilometer stora området.

Projektet *Att växa och vara i konsten* anställde konstnär Sonja Backlund som projektledare och konstnär Carla Fri som projektarbetare. Båda har deltidsanställningar i projektet.

Korsholms kommun och Vörå kommun har ett kulturliv där framför allt konstformer som litteratur, teater och musik har en levande tradition. Området är till stor del landsbygd med en stark byamentalitet som stöder föreningsliv och gemensamma initiativ i närmiljö. En utmaning i att arbeta strategiskt med konstundervisning i området är hitta fungerande strukturer där så många barn som möjligt ska kunna ta del av ett så brett spektrum av konstundervisning som möjligt.

KORSHOLM

Korsholm är en kommun i Österbotten i Finland som till stor del är en landsbygdskommun, men genom sin närhet till Vasa också har delar som har en mera urban prägel. För samtidigt som byarna har en stark roll i kommunen så bor 31 procent av befolkningen inom Smedsby som ligger inom Vasa Stads närområde och har en mera urban förortsprägel. I mycket av verksamheten finns utmaningar och möjligheter mellan det mera urbana verksamhetssättet och landsbygdens mera byacentrerade verksamhetskultur.

Kommunen har 19 558 invånare (31.12.2022), varav 68,7 procent är svenskspråkiga och 28,7 procent är finskspråkiga och invånare med annat modersmål är 2,8 procent. I Korsholm finns 23,1 invånare per kvadratkilometer, men genom att kommunen är en kranskommun kring Vasa och har bosatt befolkning i skärgården så blir de geografiska sträckorna mellan de olika verksamhetspunkterna långa. I kommunen bor 3202 barn i åldern 7–18 år. Befolkningen i Korsholm har under de senaste 20 åren ökat med 20 procent och förväntas hållas ganska stabil fram till 2040 med endast en minskning på 2,4 procent.

VÖRÅ

Vörå är en utpräglad landsbygdskommun i Österbotten i Finland. Centralorten är Vörå by, men kommunen är uppdelad i många byar med stark egen identitet. Vörå kommun idag är resultatet av en sammanslagning av kommunerna Vörå och Maxmo 2006 och Vörå-Maxmo och Oravais 2011. Det här kan ännu kännas igen inom olika organisationer och handlingsmönster hos kommuninvånarna. Invånarna har till exempel ofta en starkare förankring i den egna byn än i den gemensamma kommunen.

Kommunen har 6 384 invånare (31.12.2022), varav 80,6 procent av befolkningen är svenskspråkiga och 12,6 procent är finskspråkiga och andelen av övriga språk är 6,8 procent. I Vörå finns 933 barn i ålder 7–18 år (2022). Då kommunens areal är 782,1 kilometer, med en befolkningstäthet på 8 invånare per kvadratkilometer, betyder det att avstånden är stora och att många barn till exempel åker skolskjuts mellan hemmet och skolan. Vörå är i dagsläget en avfolkningsbygd där befolkningen minskat med 15 procent under de senaste 30 åren och fram till år 2040 uppskattas den minska ytterligare 17 procent (*Statistikcentralen, 2023*).

KONSTUNDERVISNINGEN I KORSHOLM OCH VÖRÅ

I Korsholm ordnas konstundervisning i dagsläget i form av grundläggande konstundervisning av *Korsholms musikinstitut* inom musik och dans enligt fördjupade läroplan (jf. Utbildningsstyrelsen, 2017). Läsåret 2022–23 deltog 248 elever i verksamheten. 154 elever deltog i grundläggande konstundervisning i bildkonst eller slöjd enligt allmän läroplan vid *Korsholms vuxeninstitut*. Det finns ytterligare 6 privata musikskolor i Korsholm som fungerar som föreningar. Deras verksamhet är ofta i samarbete med lågstadieskolor och de marknadsför sin verksamhet främst via skolorna. Ytterligare ges också musikundervisning för barn vid *Korsholms vuxeninstitut*. Verksamheten vid de privata musikskolorna och vid *Korsholms vuxeninstitut* är inte läroplansbunden. Ytterligare finns det teaterundervisning i privat regi hos *Skäriteatern* i Replot som når ett 40 tal barn varje år i samband med läger. Också vid *Korsholms sommarteater* som ordnas i samarbete med *Korsholms vuxeninstitut*, är barn regelbundet engagerade i verksamheten.

14,7 procent av alla barn i Korsholm i åldern 7–18 år deltar i grundläggande konstundervisning. 7,8 procent deltar i undervisning inom den konstundervisning som inte är läroplansbunden. Totalt deltar 22,4 procent inom någon form av konstundervisning som hobby (här är inte medräknat den verksamhet, till exempel klubbar) som förverkligas inom Finlandsmodellen (jf. Finlandsmodellen 2023). Antalet barn och unga som tar del av någon form av konstundervisning är jämförelsevis hög i relation till andra landsbygdskommuner i Finland.

I Vörå ges grundläggande konstundervisning endast i bildkonst enligt allmän läroplan i en grupp barn i åldern från 7 år och uppåt. Våren 2023 deltog 8 barn i gruppen. Den privata musikskolan *Tactus* köper tjänsten för grundläggande konstundervisning i musik enligt fördjupad läroplan av *Korsholms vuxeninstitut* för 17 elever. Annan musikundervisning utan läroplan ges av *Oravais Musikskola*, *Vörå Församling* och *Vörå Medborgarinstitut*. Vid *Oravais teater*, *Oravais historiska förening* och vid andra amatörteatrar inom kommunen är barn och unga ofta engagerade på regelbunden basis. Kortare kurser inom ordkonst för barn och unga har upprepade gånger arrangerats av *Vörå bibliotek* och lokala ungdomsföreningar.

3,2 procent av barn i åldern 7–18 år deltar i Vörå i grundläggande konstundervisning i något ämne. 13 procent deltar regelbundet i någon form av

konstundervisning som inte är läroplansbunden. Uppskattningsvis 16,3 procent deltar i någon form av konstundervisning på fritiden (här är inte medräknat den verksamhet, till exempel klubbar) som förverkligas inom Finlandsmodellen (jf. Finlandsmodellen 2023).

Siffrorna på hur många barn och unga som deltar i konstundervisning på fritiden i de båda kommunerna är höga. I ljuset av det är det centralt att fästa uppmärksamhet vid att musik som hobby är överrepresenterat i utbudet medan övriga konstområden (jf. grundläggande konstundervisning i arkitektur, bildkonst, slöjd, mediekonst, dans, teaterkonst, ordkonst och cirkuskonst) är små eller inte ordnas alls. I båda kommunerna är det även få elever som får slutbetyg inom grundläggande konstundervisning. Det här visar att få elever ser möjligheten att få en fullständig studiestig inom det ämne de är intresserade av.

Vid kommunsammanslagningen av Vörå kommun 2011 minskades de kommunala tjänsterna inom kultur. I stället höjdes kommunala bidrag till föreningsverksamheten i området. Vörå har en stark tradition inom idrott och de kommunala satsningarna har riktats till att synliggöra det, även om bidragen till föreningarna har varit någorlunda jämnt fördelade mellan olika sektorer. Genom att dra in på tjänstetimmarna och i stället höja bidragen har man utlokaliserat de kulturella tjänsterna i kommunen. Ett konkret problem som då uppstått är att då nationella aktörer vill besöka kommuner med kulturprojekt så har det hänt sig att man valt att inte besöka Vörå, då man upplevt att det inte funnits en kommunal kontaktperson. I kommunens välfärdsplan 2020–24 önskar man ”Flera aktiva i befintlig verksamhet för barn och ungdomar genom uppmuntran och stöd till föreningar i hela kommunen.” Man förefaller inte se något behov av att ordna fritidsverksamhet i kommunal regi för barn och unga. I stället har man fört över ansvaret för verksamheten för barn och unga till föreningarna, som ofta fungerar på frivillig basis. Ett resultat av den här modellen är att till exempel den grundläggande konstundervisningen, där utbildningsanordnaren förbinder sig till att eleven ska få möjlighet att gå hela studiestigen (800–1300 studietimmar) under ledning av professionella lärare, ges i mycket liten skala. En förening kan sällan i sin planering och verksamhet säkerställa den långsiktighet och beviljas tillstånd som utbildningsanordnare av läroplansbunden undervisning av Utbildnings- och kulturministeriet (jf.

Läroplanerna för allmän konstundervisning och fördjupad konstundervisning, Utbildningsstyrelsen, 2017). I jämförelse med Lasse Garoffs rapport 2019 kan Vörå i sammanhanget förstås som det som Garoff benämner som *en vit fläck* (jf. Garoff, 2019)

I Korsholms kommuns välfärdsplan för 2023–26 tar man fram att *Kommunen är en aktiv aktör i främjandet av kultur* och en av åtgärderna är att *Bredda kursutbudet inom fria bildningen till barn och unga*. Det här är visat på en vidgat förhållningssätt till välmående som sträcker över domäner då välfärdsplanen i övrigt har en inriktning där välmående i huvudsak skapas genom idrott och motion. Det som behöver utvecklas i Korsholms kommun är kommunikationen mellan aktörer och ett organiserat samarbete mellan de olika parterna. Kultur för barn och unga kunde ges en än synligare plats i kommunens strategi.

Mycket händer i byaföreningarna i Korsholm, men informationen utanför den egna kretsen är ofta närmast obefintlig. Inom konstundervisningen har Musikinstitutet och de fria musikskolorna en stark position. Det här visar sig i det stora antalet barn och unga som deltar i verksamheten.

Konstundervisningens förutsättningar och behov

Genom den strategiska satsningen *Att växa och vara i konsten* har projektet under 2023 satsat på att göra inventering och kartläggning (enkäter och intervjuer) för att följa upp med ett konkret utvecklingsarbete i Korsholms kommun och Vörå kommun. I inventeringen och kartläggningen har projektet fokuserat på att klargöra fyra strategier för konstundervisning och hur de fungerar i båda kommunerna. Inom kartläggningen har projektet utgått från konstundervisning inom de 9 konstämnen som nämns i de nationella läroplanerna inom grundläggande konstundervisning (utbildningsstyrelsen, 2017). De är musik, bildkonst, teater, dans, slöjd, cirkus, mediakonst, ordkonst och arkitektur. I Korsholms kommun och Vörå kommun finns många aktiva föreningar med anknytning till de lokala museerna som aktivt har undervisning i kulturarvsprojekt och museipedagogik. Det här har vi genom projektet räknat som ett *tionde specialämne* inom konstundervisningen.

Projektets kartläggning och intervjuer har en grund i tidigare rapporter om konstundervisningens betydelse för barn och unga. De två rapporter som vi fäst mest uppmärksamhet vid för kartläggningen är Lasse Garoffs *Mer än*

en hobby (2019) och Dan Sundbloms *Konstundervisning för barn och unga på svenska i Finland* (2022). Garoffs rapport innehåller en kartläggning av den grundläggande konstundervisningen i Svenskfinland medan Sundblom även inkluderar det fria fältet, det vill säga föreningar eller privata aktörer som erbjuder konstundervisning samt Kulturläroplanen, Finlandsmodellen och konstundervisning i småbarnspedagogik.

Garoff har listat de aktörer som ordnar grundläggande konstundervisning på svenska i Finland. Garoff konstaterar att det finns stora regionala skillnader inom den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland. Garoff kallar de områden där tillgången till grundläggande konstundervisning är svag för vita fläckar (Garoff, 2019). I utredningens resultat konstaterar Garoff att Korsholm erbjuder ett gott utbud inom grundläggande konstundervisning medan Vörå endast erbjuder grundläggande konstundervisning i ett ämne.

I rapporten konstaterar Garoff att den statliga finansieringen av den grundläggande konstundervisningen är ojämlik. Följden blir stora regionala olikheter i både utbud och kvalitet. Det här påpekar också Sundblom: *Samtidigt är det ett faktum att grundläggande konstundervisning på finskspråkiga orter finansieras nästan uteslutande statligt eller kommunalt.* Man kan anta att på finlandssvenskt håll har kommunernas roll som finansiärer blivit bristfällig på grund av de privata bidragen (jf. Sundblom, 2022). I en intervju i Sundbloms rapport medger en beslutsfattare att kulturfrågor har en marginell roll i samtliga nämnder, särskilt i förhållande till skola och dagvård men också idrott i fritidsnämnderna. Den säkraste lösningen skulle vara att förpliktiga kommunen att ta ett större ansvar gällande konstfostran (jf. Sundblom, 2022).

Enligt Garoff har det visat sig vara utmanande att starta upp ny grundläggande konstundervisning i kommuner som saknar egna etablerade läroanstalter eftersom ny verksamhet ofta saknar en stabil finansieringsplan och elevunderlag. Detta beror på att det sällan finns en efterfrågan på en verksamhet som inte existerat tidigare (jf. Garoff, 2019). Sundblom å sin sida konstaterar att öka tillgängligheten på glesbygden är en utmaning. På många håll i Svenskfinland finns det icke-formell konstundervisning som har en viktig funktion som konstfostrare och traditionsbevarare. Kommunikationskanaler mellan dessa och etablerade läroanstalter skulle till exempel skapa förutsättningar för motiverade elever att fortsätta inom grundläggande konstun-

dervisning. Tillgången till konstundervisning på glesbygden skulle gynnas av decentralisering enligt Sundblom fånga upp dem där de finns, vilket kunde stöda möjligheten det finns en större uppslutning i små byar. Man kommer då det en gång ordnas något, konstaterar en av de intervjuade i Sundbloms rapport (jf. Sundblom, 2022).

I utredningen presenterar Garoff (2019) olika åtgärdsförslag för en mer jämlik tillgång till konstundervisning. Garoffs åtgärdsförslag är:

- › SA (Statsandelar)-institut som musikinstitut. Större ansvar, mindre som filialer, på kommunens ansvar.
- › Diskussionsforum.
- › Särskilda insatser för underrepresenterade grupper. I den här kartläggningen har några sådana grupper konstaterats vara pojkar, barn i invandrarfamiljer och barn i familjer med lägre socioekonomisk ställning. Därtill är det viktigt att också barn med specialbehov har möjlighet att delta i grundläggande konstundervisning.
- › Säkra tillgången på svenskspråkiga lärare. Garoff påpekar bristen på pedagogiska utbildningar inom flera konstämnen på svenska i Finland.

Gemensamt för de kommuner som inte erbjöd mer än ett ämne, *de vita fläckarna*, var att de var landsbygdskommuner. Garoffs åtgärdsförslag till dessa är filialverksamhet, kopplat till ett SA-institut exempelvis och att det är kommunens ansvar (jf. Garoff, 2019). I Sundbloms rapport framkommer flera diskussioner om sammanslagningar som ägt rum på många håll i landet. Ett förslag är till exempel att föreningar som bedriver konstundervisning skulle slå ihop sig med större SA-institut. Här kunde man spara in på administrativa kostnader och erhålla en tryggare finansiering. En oro över hur den *egna* verksamheten skulle prioriteras efter en sammanslagning av det här slaget har ofta hindrat sammanslagningarna samt en ovilja att ge ifrån sig något man varit med och skapat. Sundblom förtydligar anordnarperspektivet i sin rapport. Det som främst kommer fram i intervjuer med utbildningsanordnare är utmaningar med finansiering av verksamheten. Speciellt den konstundervisning som inte har statsandelar eller så kallade öronmärkta resurser, riskerar nedskärningar i kommunerna. Att hitta verksamhetslokaler och rekrytering av nya elever upplevs också som svårt. Det finns en önskan om att konstundervisningens behov beaktas när nya byggnader planeras. Att få tillgång till nya

och behöriga lärare till mindre orter upplevs också som utmanande. Sundblom konstaterar att få känner till vad grundläggande konstundervisning är och att grundläggande konstundervisning borde få större synlighet och status (jf. Sundblom, 2022).

Både Sundblom och Garoff nämner tillgänglighet som en viktig utgångspunkt inom konstundervisningen. Det här gäller allt från information, avstånd, utbud men de lyfter främst fram underrepresenterade grupper såsom barn och unga som kommit till en kommun via migration, barn och unga som talar ett annat språk än det språk som konstundervisningen ordnas på, barn och unga som av socioekonomiska orsaker inte deltar eller barn och unga med särskilda behov. Sundblom konstaterar att uppsökande verksamhet i samarbete med kommunala aktörer ger önskat resultat. Många aktörer har också genom olika arrangemang kunnat erbjuda platser för frielever. Anpassad undervisning för minoritetsgrupper och en öppen dialog med vårdnadshavare är en förutsättning för olika minoritetsgrupper. Beträffande barn och unga med specialbehov behövs ett förändringsarbete i kommunikation om information. Här finns förutsättningar för att skapa dialog om undervisningens ramvillkor och mål mellan arrangörer och vårdnadshavare för att få kännedom om möjligheter och behov.

Alla barn och unga har rätt att uppleva och göra konst

Elevinriktad pedagogik och en individuell läroplan är bra lösningar för en tillgängligare undervisning enligt *Tillgänglighetsguiden* för barnkulturcenter och utbildningsinstitutioner med grundläggande konstundervisning som tagits fram som en del av projektet *Tillgänglighet som hobby* (SATA 2, 2020). Tillgänglighet innebär att ta i beaktande till exempel tillgänglighet av information, språktillgänglighet och tillgänglighet vid funktionsnedsättning. Målet är att undervisningen skall ske så integrerande som möjligt och så att alla barn och unga kan delta i konstundervisningen. Förändringsarbetet som blivit synligt i samband med kartläggningen är att det ska vara så lätt som möjligt att delta och utöva konst, oberoende av exempelvis funktionshinder, behov av stöd, modersmål eller familjens ekonomi. Att identifiera mångfalden hos barn, ungdomar och sig själv är det första steget mot en situation där alla barn och ungdomar får utöva sina kulturella rättigheter och där barnkulturfäl-

tet är mer jämlikt. När mångfalden och olika verksamhetssätt identifieras och beaktas vid planering och genomförande av verksamhet så är det möjligt att genomföra och upprätthålla en tillgängligare konstundervisning för barn och unga. En hög tillgänglighet utgörs av en helhet där hindren för deltagande har minimerats i flera avseenden – såväl för tillgång till information, ekonomiska möjligheter, fysisk miljö, utnyttjande av olika sinnen, sociala faktorer som för förståelse. Målet är att barn och unga ska kunna välja hobbyer och aktiviteter på konstområdet utifrån eget intresse i stället för att möjligheterna att välja är begränsade till tjänster där man har kommit ihåg att ägna uppmärksamhet åt deltagare med olika egenskaper och arbetet med att undanröja hinder för användning av tjänster (jf. SATA 2, 2020).

Rapporten *Arts Equal* (2016) om konst, jämlikhet och välbefinnande har haft stor betydelse för hur vi närmat oss projektet *Att växa och vara i konsten*. I rapporten beskrivs forskningsresultat om hur mycket konst och kultur ger människor i alla åldrar, allt från bättre livskvalitet och hälsa till förbättrat lärande. Resultaten i rapporten är främst internationellt förankrade. I rapporten framkommer också att konstens, konstfostrans och de konstorienterade arbetsmetoderna har fått större betydelse även utanför konst och kulturfältet. Rapporten nämner till exempel forskning inom medicin och sociala verksamheter. Bland annat kan man påvisa att konst kan minska användningen av läkemedel, göra patienter lugnare, minska ångest samt påverka blodtryck och puls (jf. Westerlund, H., Lehtikoinen K., Anttila E., Houni, P., Karttunen, S., Väkevä, L., Pässilä, A., 2016).

Att utöva konst i olika former stärker också människors känsla av samhörighet, motverkar marginalisering och bidrar till social förstärkning – det som på engelska kallas för *empowerment*. Att måla, dansa, spela musik eller skapa teater är inte bara roligt. De gör att man mår bättre, klarar sig bättre i skolan, får en starkare anknytning till sin omgivning – och lär sig tänka kritiskt.

Enligt nya utredningar (jf. till exempel Suominen, 2019; Institutet för hälsa och välfärd, 2023) försätter familjens socioekonomiska bakgrund barn och ungdomar i en ojämlig ställning redan innan skolålder såväl när det gäller de allmänna inlärningsförutsättningarna och skolframgången som i hobbyverksamheten utanför skolan, inklusive konstintressen. Barns och ungas möjligheter att förverkliga sin potential är till stor del sammankopplad med familjens

utbildnings- och inkomstnivå. Att vara delaktig i konsten ses som en del av det sociala deltagande som stärker hälsa och välbefinnande, för vilket intresset har växt när arbetslöshet, migration och ekonomiska utmaningar ökar. I ett utvidgat välfärdstänkande ses konsten allt oftare som en del av social- och hälsovårdstjänster.

I samband med vår presentation av SKAPA-projektet för *Välfärdsutskottet i Korsholm* (19.9 2023) samt för *Utskottet för Hälsa och välbefinnande* i Vörå (12.9 2023) delade vi med oss av insikter och forskningsresultat om de här frågorna.

Världen och värden i förändring

Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, har betonat konstfostrans betydelse när man strävar efter att lösa samtidens sociala och kulturella utmaningar (jfr. Agenda 2030). I de centrala dokumenten ses konsten som ett kärnområde i samhället, där lärande sker såväl inom konsten, för konsten och genom konsten. Med andra ord fungerar konsten självständigt, men även i ett vidare perspektiv som något som möjliggör lärande. Konstens multidisciplinära och mångkulturella perspektiv anses bidra till identitetsbyggande, interkulturell samverkan, bra medborgarskap och fredsfostran, som är en förutsättning för en hållbar framtid.

Ändå står vi inför nya utmaningar just nu. Genom enkäten *Hälsa i skolan* samlar *Institutet för hälsa och välfärd* vartannat år in information om de ungas levnadsförhållanden, skolförhållanden, upplevd hälsa, hälsovanor och om elev- och studerandehälsovården. I den senaste *Hälsa i skola* -undersökningen av Institutet för hälsa och välfärd från september 2023 kan man konstatera att då intresset för att teckna, måla och fotografera på fritiden bland gymnasieelever i hela landet har minskat.

Under pandemin blev barn och framför allt unga medvetna om hur drabbade konstnärer och kulturbranschen blev under nedstängningen under covid 19 pandemin. Ett antagande om siffrorna och erfarenheten av nedstängningen är att barn och unga inte är motiverade eller vågar söka sig till utbildningar inom konst. Ett annat antagande är att utbudet av andra verksamheter (till exempel online utbud av olika slag) har väckt ökat intresse och minskar intresset för konstundervisningen för barn och unga. I förlängningen kan ett minskat

intresse leda till en brist på konstutövare, konstfostrare och lärare med kompetens och kunskap i konst och konstundervisning, framförallt på svenska i Finland. Tendensen är också tankeväckande i ljuset av de diskussioner som förs kring artificiell intelligens och kreativa yrken i framtiden över lag.

Del 2

Syfte och målsättningar

Målsättningarna i den ansökan som gjordes för det pågående 1-åriga projektet, och som omfattade ett treårigt projekt 2023–25, var att skapa möjligheter och utrymme för barns olika konstnärliga uttryck med avsikt att understryka konstens betydelse för välmående och kulturell förankring. Projektets syfte var att bidra till ett ökat och välorganiserat samarbete såväl inom den egna kommunen som mellan kommunerna. Målbeskrivningarna var följande:

- › Att uttrycka sig genom konst kan bidra till psykiskt välmående. Att delta i aktiviteter tillsammans med andra kan motverka ensamhet. Detta projekt vill ta avstamp i vikten av det konstnärliga uttrycket för att barn och unga ska utvecklas till så hela och välmående människor som möjligt. Vi vill skapa förutsättningar för att alla barn ska kunna hitta den konststart som bidrar till detta och vi har då inspirerats av OECD:s rapport *Art for Art's Sake -The Impact of Arts Education* (2013).
- › Ett mål är att utreda och skapa nya möjligheter att garantera konstundervisning för alla barn i förskola och årskurs 1–2. Konstundervisningen skulle kunna ske där förskolebarnen och eleverna redan finns och systematiskt ge barnet/eleven konstundervisning under tre år. Men det finns många aspekter att ta hänsyn till och projektet behöver kartlägga och inventera och på basen av resultaten pilotera och testa. Möjligheter att skriva magisteravhandlingar (för vardera kommunen) som resultat av kartläggning och behovsinventering.
- › *Växa och vara i konsten* ska utmyнна i en mer jämlik samt bättre koordinerad och strukturerad helhet vad gäller konstundervisningen för alla barn i kommunerna.

Detta utmynnar i en för grundläggande konst formulerad lärtig från förskola till gymnasium, tänkt att garantera kontinuitet så att barnen under hela sin uppväxt garanteras möjlighet att ta del av undervisning inom ett breddat utbud av konstarter med läroplansbaserat innehåll och klara målsättningar. En bredare palett med konstämnen kommer att finnas, nya åldersgrupper inkluderas. En tydligare tvärvetenskaplighet mellan konstarterna ska skapas och synliggöras i läroplaner och lärtigar.

- › Goda samarbetsmodeller och -nätverk skapas mellan bildningen, medborgarinstitutet, musikinstitutet och andra aktörer som erbjuder verksamhet på de konstområden som projektet omfattar (till exempel musikskolor, teaterföreningar, konstföreningar, författare och konstnärer samt de som utbildar och fortbildar inom dessa ämnen).
- › Ett märkbart ökat deltagande i konstundervisning för barn och unga är vår övergripande målsättning. Vi vill med vårt projektarbete utforma något som upplevs som en inbjudande dörr med låg tröskel till deltagande i grundläggande konstundervisning. En iögonenfallande problematik är fördelningen mellan pojkars och flickors deltagande. Varför det är ojämnt behöver projektet utreda. Situationen måste utjämnas och en plan för hur man ska nå dit är en av målsättningarna för verksamheten efter avslutat projekt. Efter avslutat projekt ska det finnas konstundervisning som intresserar flickor och pojkar. Redan nu ser vi att en lösning kan vara att bredda utbudet med fler ämnen än de som erbjuds i dag. 6. I syfte att synliggöra och visa på konstundervisningens mångfald arrangeras tidig höst 2025 en gemensam kulturkarneval för och med barn och unga. Karnevalen har som mål att locka allmänhet, beslutsfattare, lärare, kulturföreningar och andra SKAPA -projekt.

Genom att ansökan gjordes för ett treårigt projekt men medel beviljades för ett år (2023) har projektet under 2023 koncentrerats på inventering och kartläggning av möjligheter till konst som hobby för barn och unga i Korsholms kommun och Vörå kommun genom enkäter och intervjuer. På så sätt har projektet kunnat synliggöra de förutsättningar som finns och projektet har konkretiserat förändringsarbete för konstundervisningen för barn och unga i Korsholm och Vörå.

Inventeringen och kartläggningen har gjorts enligt följande:

- › *Målgruppsperspektiv.* Via en enkät som riktade sig till vårdnadshavare, barn och unga. Genom enkäten sökte vi kartlägga hur vårdnadshavare, barn och unga upplever situationen med konstundervisningen i kommunerna? Vem nås inte idag? Vilka hinder finns det för att delta i det som ordnas?
- › *Anordnarperspektivet.* Vi har intervjuat kommunala tjänstemän, politiker och föreningar som anordnar konstundervisning och lärare inom fältet. Vi har velat ta reda på hur fler barn och unga kunde få konstundervisning i Korsholm och Vörå och hur

lärarsituationen ser ut och hur den kunde förbättras. Hur ser beslutsfattarna på situationen? Vilka möjligheter ser de till förändring?

Vi har varit intresserade av att ta reda på hur man kunde höja på kvaliteten på konstundervisning genom en kombination av inventering, kartläggning, observation, och jämförelse med erfarenhet från annan konstundervisning och andra kommuner. Genom kafferumsdiskussioner, pröva-på kurser och ett i övrigt brett tillvägagångssätt har vi velat få en så komplett bild av situationen som möjligt.

Fyra strategier för konstundervisning

Projektet har arbetat utgående från de fyra strategierna för konstundervisning för barn och unga som finns i Korsholm och Vörå i dag (2023). Projektet tolkar inte strategierna som konkurrerande utan ser dem som byggklossar, delar, där alla har olika funktion och i samverkan med varandra kan möjliggöra en jämlikare konstundervisning (se figur 1). Klossarna för *Grundläggande konstundervisning* stöder sig på *Fri konstundervisning som står på en plattform* med *Finlandsmodellen* för hobbyverksamhet. *Kulturläroplanen* står som bas för hela strukturen.

FIGUR 1. FYRA STRATEGIER SOM FYRA BYGGKLOSSAR FÖR KONSTUNDERVISNING I KOMMUNERNA.

Grundläggande konstundervisning är en lagstadgad skolform (633 och 813/1998) med en riksomfattande läroplan som omfattar 9 olika konstämnen och 500 lektioner (allmän läroplan) eller 1300 lektioner (fördjupad läroplan). Grundläggande konstundervisning är målinriktad och från nivå till nivå fortskridande undervisning som samtidigt ger eleverna förmåga att uttrycka sig och söka sig till yrkesutbildning och utbildning på högre nivå inom konstområdet i fråga. Grundläggande konstundervisning kan ges av en kommun eller en utbildningsanordnare som beviljats tillstånd av Utbildnings- och kulturministeriet att ordna grundläggande konstundervisning. Läroanstalten förbinder sig alltid att undervisa sina elever under hela den lärokurs som eleven inlett sina studier vid och lärarna förväntas vara professionella inom sitt område.

Med den *Fria konstundervisningen* avses här den av föreningar och församlingar ordnade konstundervisningen som inte är läroplansbaserad. Även inom medborgarinstituten ordnas en del sådan undervisning. Undervisningen är oftast inte fortgående från nivå till nivå och är sällan långsiktig såsom undervisning inom grundläggande konstundervisningen. Fria musikskolor är ett etablerat begrepp i Korsholm som vi valt att hålla kvar, men utvidgat till *Fria konstundervisningen* då vi också hittat fler föreningar som också ger konstundervisning inom andra ämnen än musik. Fri konstundervisning fungerar som en låg tröskel för att närma sig konstundervisning.

Projektets kartläggning visar att i Korsholms kommun fungerar musikstudier i de fria musikskolorna (som drivs av föreningar och församlingarna) ofta som en inkörsport för elever till vidare musikstudier inom grundläggande konstundervisningen. Kartläggningen visar att vårdnadshavare upplever att steget till att pröva på ett instrument är lägre inom de fria musikskolorna, eftersom undervisningen i många fall ges i anslutning till skolan och avgifterna är lägre. Först då intresset håller i sig är vårdnadshavare beredda att stöda hobbyn vid Korsholms musikinstitut. Där det geografiska avståndet till undervisningen ofta längre, undervisningen och terminerna mer omfattande, och avgifterna högre. I kartläggningen visar sig motsvarande tendens inom andra konstämnen. Eftersom undervisningen inom dessa ämnen inte är lika omfattande, är tendensen inte lika tydlig.

Finlandsmodellen för hobbyverksamhet är avgiftsfria klubbar i anslutning till skoldagen och finansiering söks årligen från Utbildnings- och kulturministeriet.

teriet. Alla olika typer av hobbyn ingår, till exempel motion, idrott, konst, kultur, vetenskap, natur med mera. Skolelever tillfrågas varje läsår vilka klubbar de önskar att ordnades i den egna skolan. Önskemålen förverkligas i mån av möjlighet sedan av en kommunalt anställd koordinator. Klubbarna borde vara fortgående under hela läsåret. Om skoleleverna inte har kännedom om vad ett textordkonst innebär kanske det inte kommer som förslag. Å andra sidan kan alldeles nya hobbyformer som är aktuella i barnens vardag forma verksamheten. Klubbarna inom Finlandsmodellen är oftast inte heller en långsiktig verksamhet där du får möjlighet att utvecklas inom en hobby under flera år. Klubbarna flyttar mellan skolorna från läsår till läsår och ordnas enbart för ett begränsat antal årskurser i var skola. Men om de fungerar på rätt sätt så kunde de fungera som en inkörsport till en mera långsiktig hobby som man sedan kunde fortsätta med hos en annan anordnare.

Kulturläroplanen är väsentlig genom att det är genom den det är möjligt att verkligen jämlikt nå alla barn. Genom kulturläroplanen kan man ge alla barn en förståelse för vad olika konstämnen är och kan ge smakprov så att barn får en chans att förstå vad de eventuellt kunde vara intresserade av att jobba vidare med som hobby. En kulturläroplan är ett verktyg för att genomföra kultur-, konst- och kulturarvsfostran som en del av undervisningen i kommunens skolor. Kulturläroplanen säkerställer att alla barn och ungdomar ges jämlika möjligheter att uppleva konst och delta i den lokala kulturen på ett mångsidigt sätt. Kulturläroplanen förefaller fungera bäst i de kommuner där den finns som en del av skolans läroplan, vilket den inte alltid är. De flesta kommuner i Finland har idag en kulturläroplan i någon form. I Svenskfinland utarbetats kulturläroplanerna oftast i samarbete mellan kultureksekreteraren, skolorna, biblioteken, vuxen-/medborgarinstitut och BARK.

TABELL 1. DE FYRA STRATEGIERN A FÖR KONSTUNDERVISNING I KORSHOLM OCH VÖRÅ (2023).

Grundläggande konstundervisning	Fri konstutbildning	Finlandsmodellen	Kulturläroplan
<p>Korsholm Korsholms musikinstitut MUSIK (fördjupad läroplan), dans (fördjupad läroplan) Korsholms musikinstitut. BILDKONST Korsholms Vuxeninstitut: bildkonst (allmän läroplan), Slöjd (allmän läroplan) 470 barn från Korsholm deltar i Korsholm eller Vasa 2022–23.</p>	<p>Korsholm MUSIK Bjarnes Musikskola, Kvevlax Musikskola, Musikskolan i Norra Korsholm och Köklot, VeiKids Musikverkstad, Smedsby-Böle Musikskola r.f., Korsholms församlings musikskola. TEATER Korsholmsteater i samarbete med Korsholms vuxeninstitut, Skäriteatern, en del kurser inom Korsholms Vuxeninstitut. Finns även annan verksamhet inom olika föreningar. Uppskattningsvis deltog 294 barn 2022–23.</p>	<p>Korsholm 2022–23 ordnades 40 klubbar i 12 skolor. 452 deltagare i åk 1–6 74 deltagare åk 7–9 Uppskattningsvis 200 deltagare i någon form av konstklubb. Möjlighet till assistent och skjuts hem efter klubben för deltagarna. Beviljats 38000€ för Finlandsmodellen för 2022–23.</p>	<p>Korsholm En ny kulturläroplan kommer att utarbetas under 2023–24. Den tidigare har varit i bruk sedan 2019 under namnet ”Kulturstig”. Ansvar för att planen genomförs ligger på Vuxeninstitutet, Biblioteket, Kulturbyrån, BARK, biblioteket och skolan gemensamt. Kulturläroplanen är ännu inte en del av grundläggande utbildningens läroplan.</p>
<p>Vörå MUSIK Tactus: musik (fördjupad läroplan) i samarbete med Korsholms musikinstitut. BILDKONST Vörå Medborgarinstitut (allmän läroplan). 30 barn från Vörå deltar i Vörå, Korsholm eller Vasa 2022–23.</p>	<p>Vörå MUSIK OCH DANS Oravais Musikskola, en del kurser inom Vörå medborgarinstitut främst kurser i musik. TEATER Vörå församling, Oravais teater, Oravais Historiska förening, Vörå Museiförening, Vörå ungdomsförening ORDKONST Vörå bibliotek. Uppskattningsvis deltog 122 barn 2022–23.</p>	<p>Vörå 2022–23 ordnades 33 klubbar i princip alla skolor. Uppskattningsvis 305 deltagare i årskurserna 1–9. Möjlighet till assistent för deltagare. Beviljats 36000€ för Finlandsmodellen 2022–23.</p>	<p>Vörå Kulturläroplanen omfattar småbarnspedagogiken till årskurs 9. Den revideras varje år i april. Ansvar för att planen genomförs ligger på lärarna och rektorerna.</p>

**TABELL 2. DELTAGANDE I KONSTUNDERVISNING
I KORSHOLM OCH VÖRÅ 2022–2023.**

2022–2023	Korsholm 7-18 år 3202 st	Vörå 7-18 år 933 st
Grundläggande konstundervisning	14,7%	3,2%
Fria konstundervisningen	7,8%	13%
Totalt	22,5%	16,2%
Finlandsmodellen för hobbyverksamhet	Klubb med konstämnen 6,2% Alla ämnen 13,5%	Klubb med konstämnen 12,9% Alla ämnen 36,5%
Totalt	28,7%	29,1%

Andra former av konstundervisning och kulturfostran i kommunerna

Kultur i skolan

Många frilansande konstnärer och bland annat *DIALOG*- ett dramapedagogiskt resurscenter r.f. är aktiva speciellt i Korsholm via Svenska Kulturfondens *Kultur i skolan*. Kultur i skolan projekt ordnas också via Kulturbyrån i Korsholm som en del av Kulturläroplanen. Kultur i skolan är idag en etablerad struktur för att elever och lärare ska få möta konstnärer och konst i sin lärmiljö. Korsholms kommun och Vörå kommun har under flera år använt sig av Kultur i skolan. Kultur i skolan söks av lärare i skolor. Det har visat sig att det finns en skillnad på i hur stor omfattning de olika skolorna använder sig av Kultur i skolan (se bilaga).

Inom projektet *Att växa och vara i konsten* har vi utgått från konstundervisning inom de 9 konstämnen som finns nationella läroplaner för inom grundläggande konstundervisning. De är musik, bildkonst, teater, dans, slöjd, cirkus, mediakonst, ordkonst och arkitektur.

I Korsholms kommun och Vörå kommun finns många föreningar med anknytning till de lokala museerna som aktivt har undervisning i *kulturarv* vilket vi i det här projektet räknat som ett tionde specialämne inom konstundervisningen i Korsholm och Vörå. Det att vi väljer att beskriva kulturarv som ett tionde specialämne grundar sig på att det finns som ett stort ämne inom *Kulturläroplanen* som förverkligas till exempel genom tidsresor på hembyggs- muséer och friluftsmuséer. Tidsresorna är tvärkonstnärliga verkstäder som inbegriper många olika konstämnen. Tidsresorna i Korsholms och Vörå inbegriper ofta teaterkonst (rollspel), musik, bildkonst, ordkonst och slöjd. Kulturläroplanen har en central plats som ingår i Undervisnings- och kulturministeriets nätverk för barnkulturcenter (jfr. *Förbundet för barnkulturcenter i Finland*, 2023).

Småbarnspedagogik

Inom småbarnspedagogiken i Korsholm ordnas för tredje året (2023) *Konstlek* som kombinerar musik, dans och ramsor. *Konstlek* cirkulerar i alla kommunens

daghem. I Vörå ordar *Oravais Historiska förening* en tidsresa för de minsta som heter *Musen Maja* som också erbjuds alla daghem i samarbete med BARK. BARK erbjuder också i samarbete med *DIALOG* "Kappsäcken". *DIALOG* erbjuder också en dramapedagogisk stund med de minsta som heter *LEKA SAGA* som skapades i samarbete med BARK (BARK, 2023).

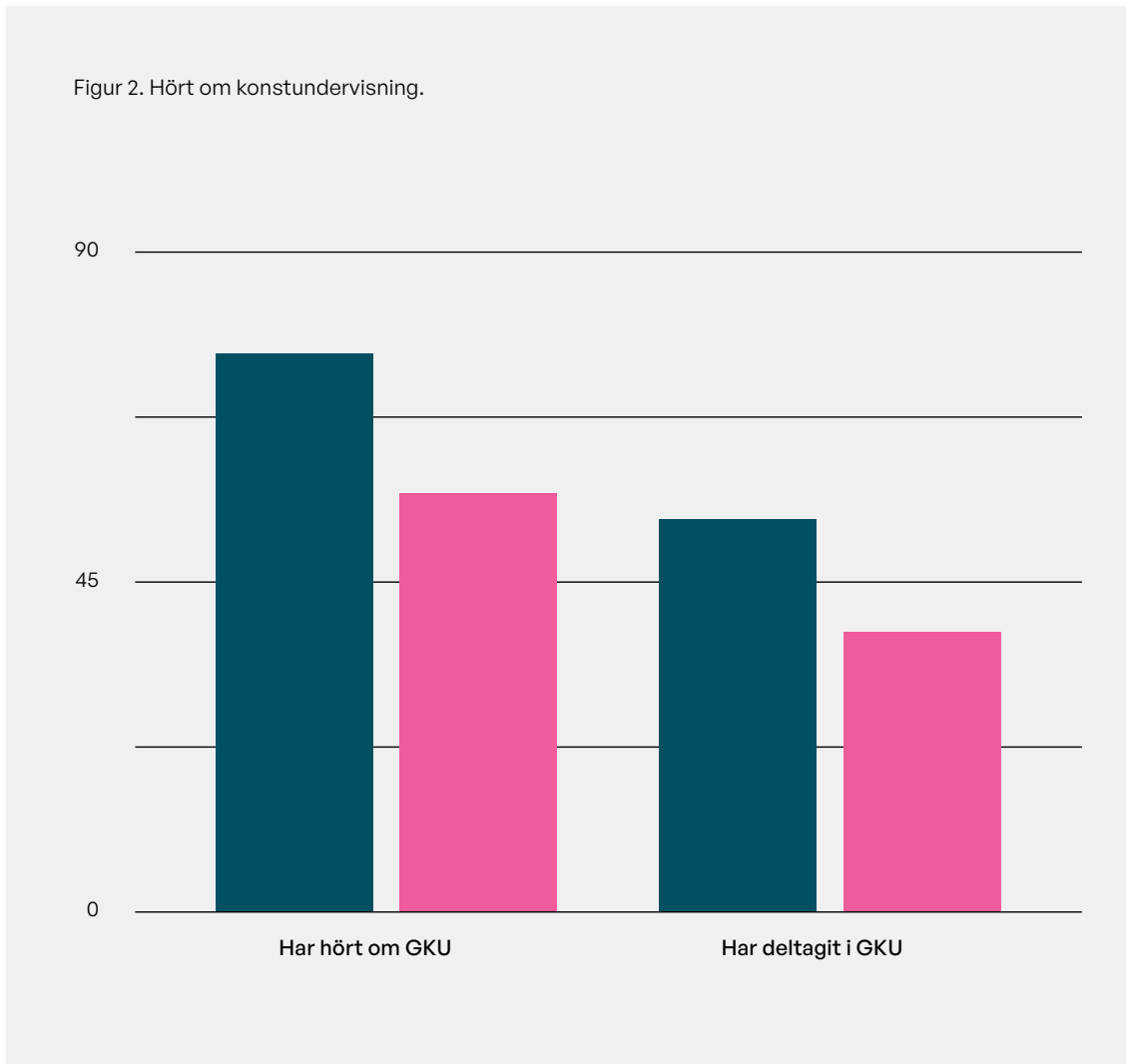
Målgruppens perspektiv - enkätförfrågan om konstundervisning

För att närmare ta reda på vad vårdnadshavare, barn och unga har för uppfattningar om konstundervisning i Korsholm och Vörå gjordes en enkät våren 2023. Genom den inventerade vi de behov som finns kring konstundervisning i kommunerna. Enkäten marknadsfördes via Wilma, kommunernas informationskanaler och sociala medier och press (ByaNytt och Vöråbladet), och radio (Radio Vega, Radio Vasa). Andelen barn och unga som deltog i konstundervisning 2022–2023 baserar vi på siffror från olika anordnare av konstundervisning inom Korsholm och Vörå.

Vi fick 207 svar, varav 99 svarande bodde i Korsholm, 97 svarande bodde i Vörå, 11 svarande bodde på annan ort (Vasa och Nykarleby). Enkäten var delad i fem delar. Del 1 handlar om allmänna frågor som bostadsort mm. Del 2, 3 och 4 handlade om grundläggande konstundervisning, Finlandsmodellen för hobbyverksamhet och konstundervisning ordnad av andra aktörer (föreningar, församling med mera). I varje del presenteras först undervisningsformen i en kort text. Del 5 handlade om andra faktorer som påverkar valet av hobby.

Frågor och svar

HAR DU HÖRT OM GRUNDLÄGGANDE KONSTUNDERVISNING (GKU) OCH HAR DU DELTAGIT I GRUNDLÄGGANDE KONSTUNDERVISNING?

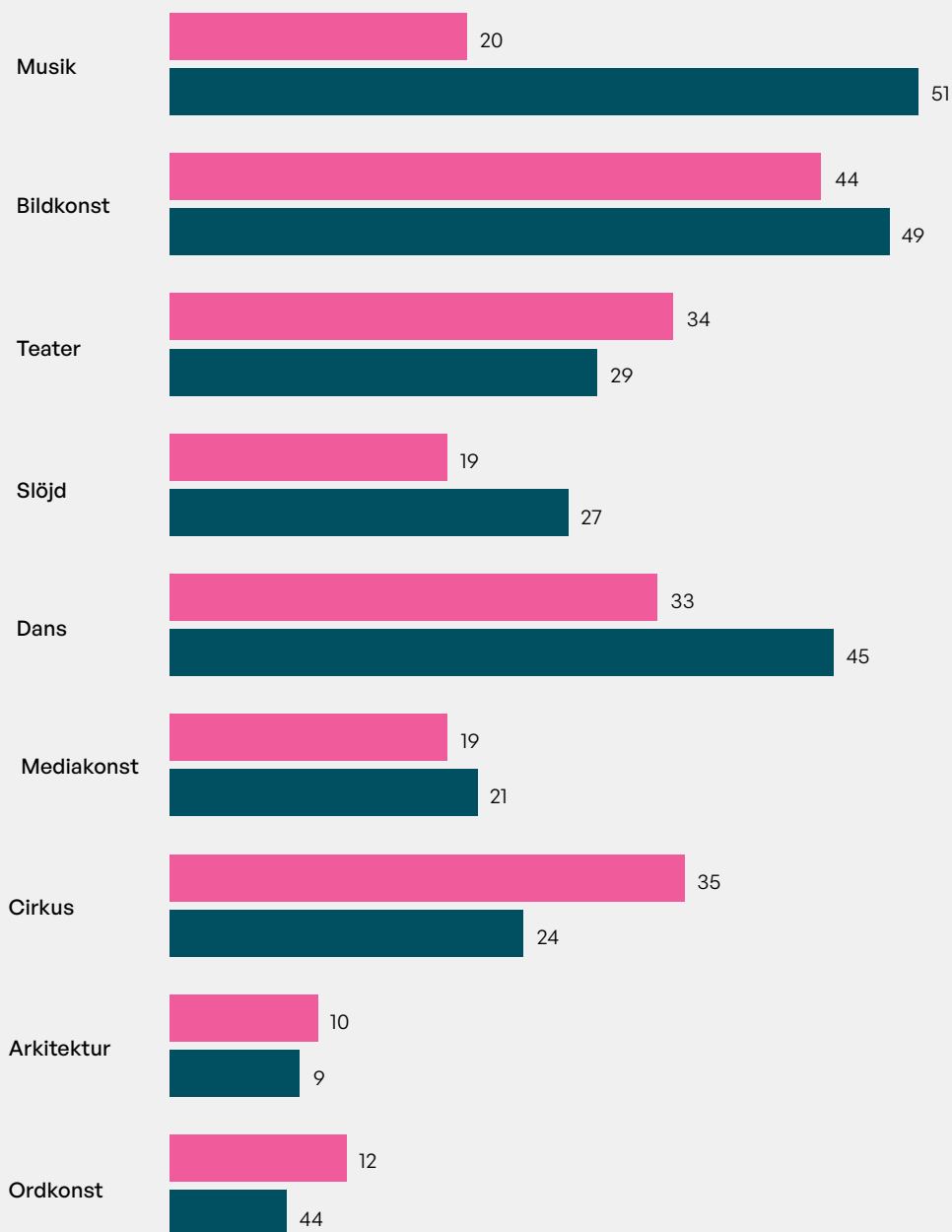

På följdfrågan “Om ni svarade ”ja” berätta gärna i vilken eller vilka ämnen ni deltar/deltagit och i vilken kommun” har 12 procent svarat med hobbyn som inte tillhör grundläggande konstundervisning och 17 procent har svarat grundläggande konstundervisning som inte arrangerats i Korsholm eller Vörå utan i de flesta fall i Vasa.

”Kieli vaikeuttaa ja asettaa kynnyksen. Paljon toimintaa omassa kunnassa Mustasaarella järjestetään ainoastaan ruotsin kielellä. Käytämme siksi paljon Vaasan harrastuspalveluja., toki Vaasa on rajannut tietyt palvelut vain oman kunnan asukkaille. Kaksikielistä toimintaa olisi hyvä lisätä Mustasaarella.”

VILKA ÄMNER INOM GRUNDLÄGGANDE KONSTUNDERVISNING SKULLE NI VARA INTRESSERADE ATT PRÖVA PÅ?

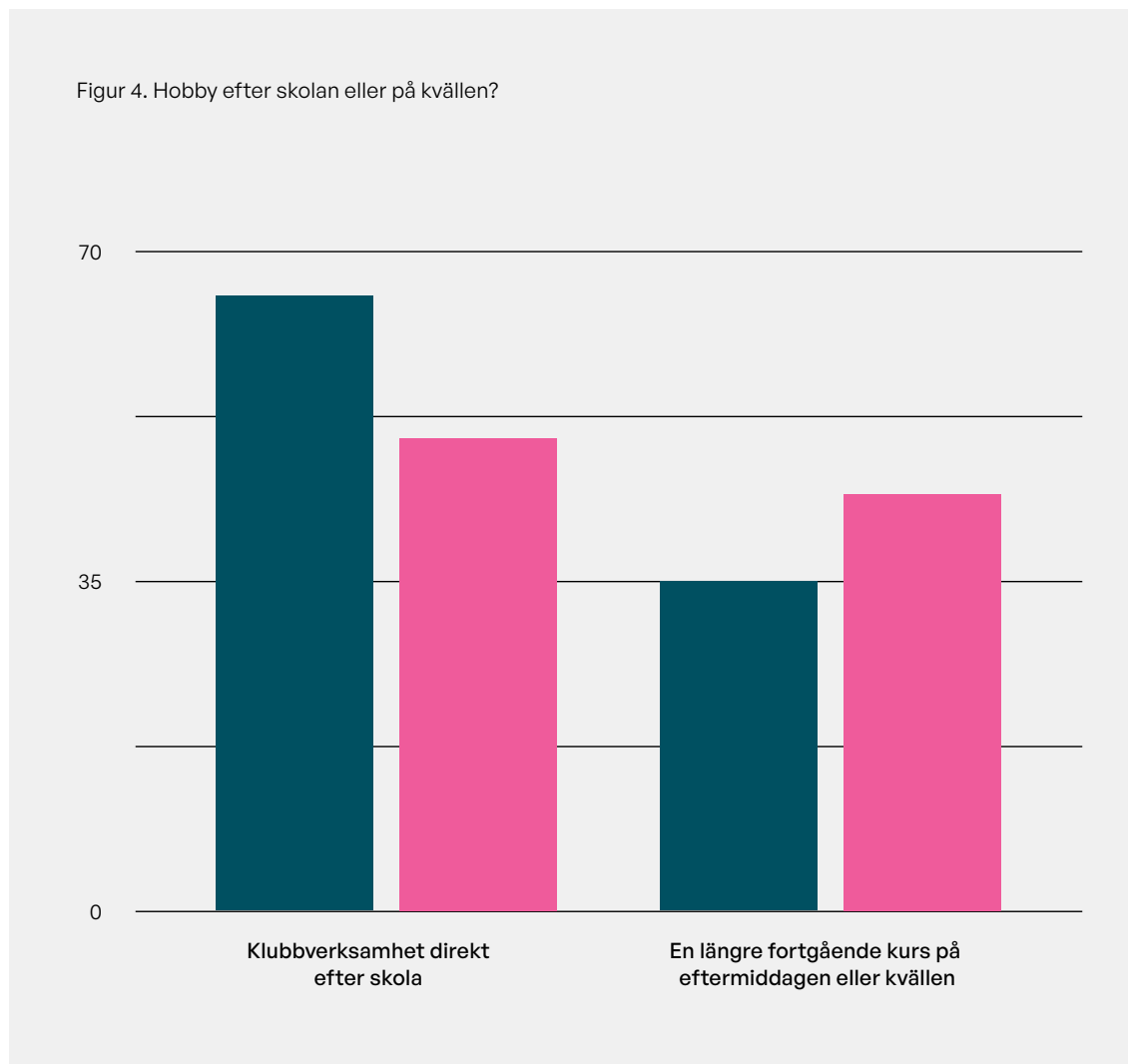
Figur 3. Önskar pröva på.

Frågan utgick från de 9 ämnen som finns inom GKU, Musik, bildkonst, teater, slöjd, dans, cirkus, mediakonst, arkitektur, och ordkonst. Max 3 val/person. 98 personer svarade i Korsholm, 96 personer svarade i Vörå. Totalt 489 svar.

90 procent har svarat att man gärna deltar i prova-på kurser inom de olika ämnena.

VILKET UPPLEVER DU / DITT BARN SOM MERA INTRESSANT? KLUBBVERKSAMHET DIREKT EFTER SKOLAN ELLER EN LÄNGRE FORTGÅENDE KURS PÅ EFTERMIDDAGEN ELLER KVÄLLEN?

”Suomen mallin mukaista kerhotoimintaa tulisi ehdottomasti lisätä. Se mahdollistaa kaikkien lapsen harrastamisen maksuttomana toimintana ja vähentää lasten ruutu-aikaa ja yksinäisyyttä. Valitettavasti meidän 4. luokkaliselle oli tällä kaudella omalla koululla tarjolla vain läksykeho!”

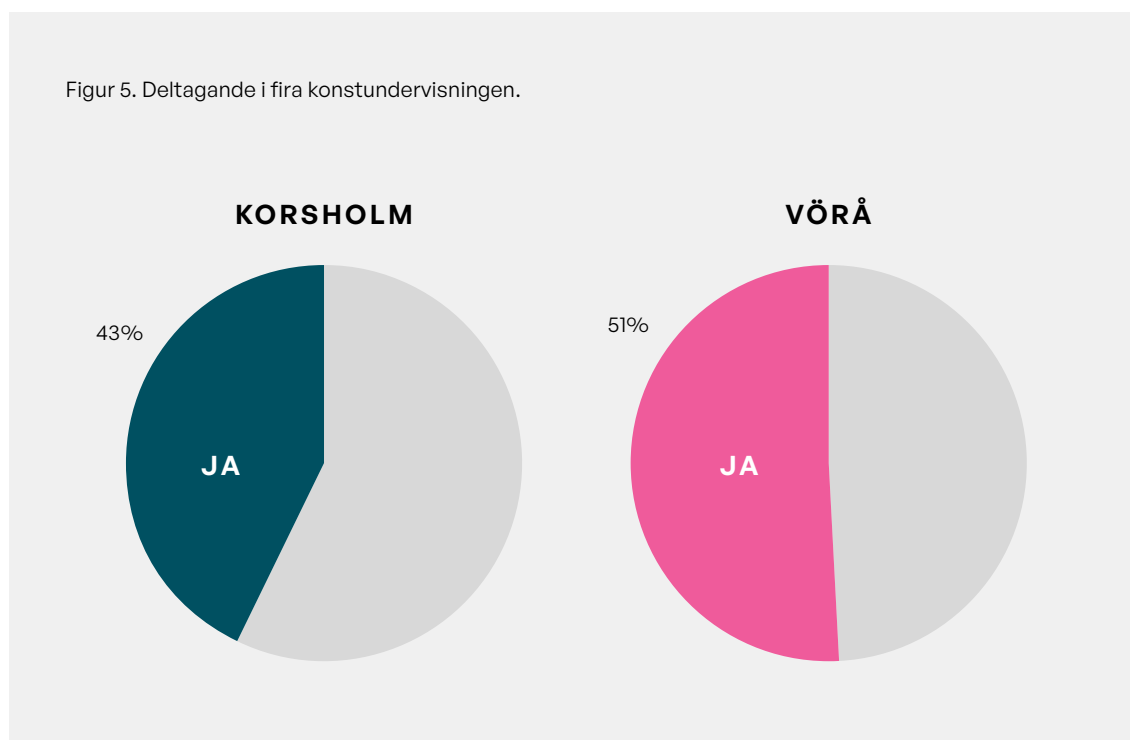
”Största hindret är nog det att det ordnas direkt efter skolan och sedan skall det hämtas, vilket betyder att föräldrarna är i arbete och således måste nog barnet komma hem med skolbussen direkt efter skolan.”

”Ja, fritid kan man ha det mera som hobbyverksamhet, är det direkt efter skolan känns det som en fortsättning på skoldagen. Barn i åk 1 behöver gå en andningspaus.”

”Hos oss arrangeras alla klubbar på eftermiddagstid, med mellanrum mellan skoldag och klubbar vilket gör att det blir omöjligt att delta. Dock har inga av klubbarna vad vi vet varit konstklubbar.”

FRIA KONSTUNDERVISNINGEN: HAR DU/DITT BARN DELTAGIT I NÅGON SÅDAN KURS? (KONSTUNDERVISNING ORDNAD AV ANDRA AKTÖRER, TEX FRIA MUSIKSKOLOR, FÖRSAMLING, TEATERFÖRENINGAR, KURSER I MEDBORGARINSTITUT SOM INTE HAR LÄROPLAN, M.FL.)?

Figur 5. Deltagande i fria konstundervisningen.

UPPLEVER DU ATT DET FINNS FÖRDELAR ELLER NACKDELAR MED ATT KURSEN INTE VAR BUNDEN TILL EN LÄROPLAN OCH EN DEL AV SYSTEMET MED GRUNDLÄGGANDE KONSTUNDERVISNING?

På den här frågan var 27 svar att det var en fördel att kursen inte var bunden till en läroplan. 40 svar var att det inte var en fördel, eller att det inte var någon skillnad eller att man inte visste.

”Fördel - mindre prestationsinriktat och mera inriktat på att ha roligt.”

”Ja, man kan engagera sig en kortare tid för att prova på.”

”Bra med friare former och mer kortvarigt för barn som inte vet vad de vill eller behöver ledig tid. Också bra för barn som har många hobbyer.”

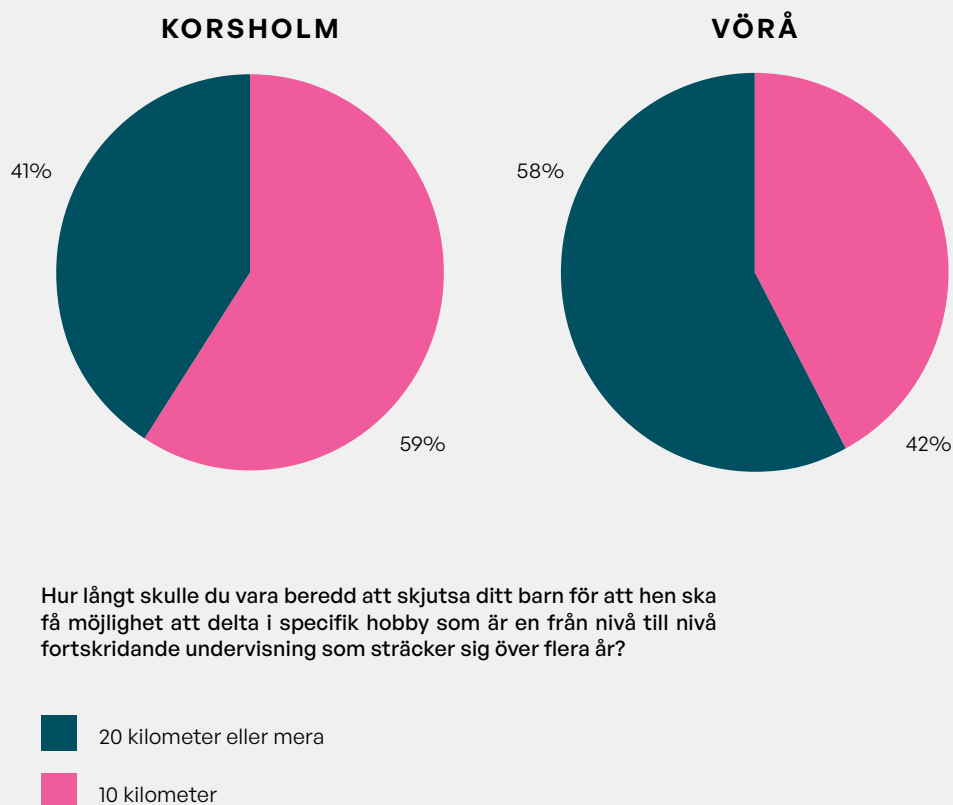
«Fördel att det är mera fritt, lätt att börja och sluta, testa på helt enkelt. Nackdel för den som verkligen vill lära sig och prestera. «

”Fördel att det kanske är mera spontant, nackdel att det kan vara osäkert med dragare osv och kommunikationen till föräldrarna är ofta bristfällig.”

”Taiteen perusopetus on systemaattisempaa ja voin olla varma sen laadukkuudesta. Tänä vuonna olemme olleet myös erittäin tyytyväisiä Kipinään.”

MÅNGA BOR LÄNGRE STRÄCKOR FRÅN CENTRALORTERNA. HUR LÅNGT SKULLE DU VARA BEREDD ATT SKJUTSA DITT BARN FÖR ATT HEN SKA FÅ MÖJLIGHET ATT DELTA I SPECIFIK HOBBY SOM ÄR EN FRÅN NIVÅ TILL NIVÅ FORTSKRIDANDE UNDERVISNING SOM STRÄCKER SIG ÖVER FLERA ÅR?

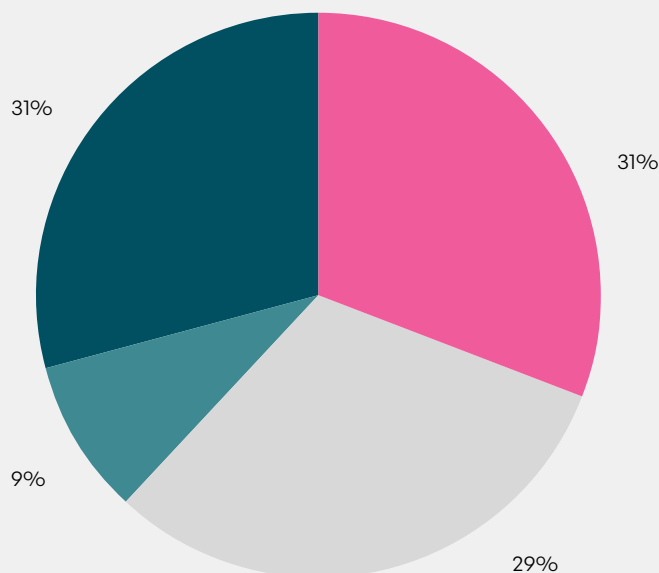
Figur 6. Tillgänglighet och avstånd.

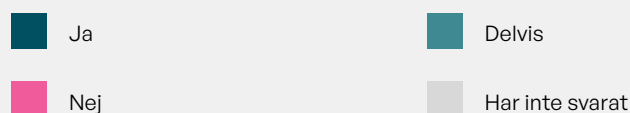
Genomsnittligen är man i Korsholm beredd att köra sitt barn 15 kilometer, i Vörå 17 kilometer. Många kör långa sträckor för att få delta i hobbyn redan idag. Men samtidigt behöver beaktas att det är en faktor som i det långa loppet tär på lokalsamhället. Har man som barn deltagit i hobbyn långt borta från hemmet så påverkar det antagligen barnets tankar som att bo kvar på orten som vuxen.

HAR PRISET PÅ HOBBYN PÅVERKAT HUR DU/DITT BARN VALT VILKA HOBBYER HEN DELTAR I?

Figur 6. Konstundervisningen som kostnad

Har priset på hobbyn påverkat hur du/ditt barn valt vilka hobbyer hen deltar i?

I enkätsvaren visar det sig att en tredjedel anser att deltagande i konstundervisning är en kostnadsfråga, en tredjedel har svarat att det inte är det och en tredjedel av de som deltog i enkäten har inte svarat på frågan. De fria svaren i enkäterna lyfter fram mer konkret förslag på utvecklingsarbete.

”Ja, med flera barn i familjen och långa sträckor är det oundvikligt. Speciellt om man är ensamstående förälder.”

”Ja, särskilt om det är en dyr hobby bör det ges tillfällen att pröva på gratis för att kolla hur intressant det är för barnet.”

”Nej. Utbudet begränsar mer.”

”Nej, mer avståndet till kursen. Önskar mer utbud i olika centrum (t.ex. Oravais centrum).”

HAR DU/DITT BARN UPPLEVT DET SVÅRT ATT DELTA I EN HOBBY PÅ GRUND AV SPRÅKET, KOMMUNIKATIONEN ELLER FYSISKA HINDER SÅSOM ICKE-ANPASSADE UTRYMMEN SÅSOM TRAPPOR ELLER BRIST PÅ ASSISTENT/TOLK?

Bland svaren kan man kategorisera svaren under rubrikerna:

SVÅRIGHETER PÅ GRUND AV NÅGON DIAGNOS

”Brist på assistent.”

”Psykiska hinder..socialt samspel är svårt för vårt barn, skulle önska kurser som är för föräldrar och barn, något man gör tillsammans..”

”Vi har en son med autism/adhd, han är väldigt kreativ men kan inte lämnas själv. Det skulle kanske vara bra med en kurs var både barn och förälder kunde vara med.”

”Nej, men det kan vara utmanande att delta i stora grupper pga. koncentrationssvårigheter.”

”Nej men pga en npf-diagnos ja”

SVÅRIGHETER BEROENDE AV TID OCH LOGISTIK

”Största hindret är nog det att det ordnas direkt efter skolan och sedan skall det hämtas, vilket betyder att föräldrarna är i arbete och således måste nog barnet komma hem med skolbussen direkt efter skolan.”

STRUKTUREN PÅ KURSEN SKAPAR SVÅRIGHETER

”Ja, om man har ett försiktigt barn och har alldeles för stora grupper med stor åldersmarginal typ förskolan -åk 3, och dessutom blandad grupp kan det bli skrämmande ”

”Nej. Men önskvärt med alternativ till olika lärare. Önskvärt även att samarbeta med grundskolan och ta in olika former av konstämnen för att utveckla kreativiteten och välmåendet bland barn och ungdomar under skoldagen.”

SPRÅKRELATERADE SVÅRIGHETER

”Ja, barnet har deltagit i en kurs där ledaren talade bristfällig svenska. Barnet tyckte att det var svårt då ledaren inte förstod barnens frågor eller kunde förklara så att barnen förstod”

”Ja, det finns ett större utbud i Vasa på finska.”

”Mitt barn skulle önska större utbud på svenska.”

”Föredrar kurser på eget modersmål.”

”I början har upplevt det svårt pga språket men inte nu.”

Enkätsvaren visar att det finns intresse för konstundervisning hos invånarna i Korsholms och Vörå kommun. Det visar sig också att det finns en hel del verksamhet inom konstundervisning för barn och unga av många olika anordnare. Men informationen är ofta spretig och har ofta svårt att nå fram till barn och deras vårdnadshavare. På frågorna om vad barn och unga deltagit i för konstundervisning så visar svaren på oklar informationsgång och förvirring. Svaren visar att målgruppen för konstundervisning ofta inte vet vem anordnaren är eller om undervisningen var långsiktig eller hade en läroplan eller inte.

Här finns det utvecklings- och förändringsarbete att ta tag i. Det kan till exempel uppstå en onödig konkurrens mellan de olika formerna av konstundervisning om målgruppen inte är informerad om vilken konstundervisning som följer vilken strategi. Till exempel kan det uppstå oklarheter gällande avgifter för verksamheten då till exempel Finlandsmodellens klubbar som är avgiftsfria, den fria konstundervisningen har en ungefärlig terminsavgift på 95€ och den grundläggande konstundervisningen har en terminsavgift på 88–186€ beroende på ämne och kommun.

Det visar sig att många inte nås av information om kurser då en hel del av konstundervisningen ges av anordnare inom tredje sektorn (föreningar, församlingar). Den tredje sektorns resurser är ofta begränsade och informationen når inte ut tillräckligt brett. Informationen om vilka anpassade kurser barn med särskilda behov finns inte eller kurser ordnas inte i nuläget (2023). Inom *Finlandsmodellen* finns i båda kommunerna möjlighet för barn med speciella behov att få ha med assistent på klubben. Men inom kurser i grundläggande konstundervisning eller inom den fria konstundervisningen finns inte den möjligheten, utan behöver barn eller unga ha med en assistent är det på vårdnadshavarnas ansvar. Barn med finska som modersmål har idag ett begränsat utbud av kurser de kan välja mellan i Korsholms kommun och Vörå kommun. Det gör att många finskspråkiga väljer att söka sig till Vasa eller till Kauhava.

Nästan hälften av deltagarna i enkäten svarar att de är beredda att köra 20 kilometer eller längre om det gäller möjligheten att delta i specifik hobby som är fortskridande undervisning som sträcker sig över flera år. 20 kilometer är en anmärkningsvärd radie för hur långt vårdnadshavare är beredda att köra barn till konstundervisning.

Kostnaden för hobbyn är en faktor som påverkar. Eftersom så många som 29 procent av de som svarat har valt att inte svara på frågan, kan det antas att frågan antingen inte är avgörande för dem, inte relevant eller känslig. I nuläget (2023) ges ingen rabatt vid vårdnadshavares arbetslöshet för barnens kurser vid Korsholms vuxeninstitut, Vörå MI eller vid Korsholms Musikinstitut, rabatten gäller endast för vuxna och är personlig. Men vid Vörå Mi har man tagit i bruk *Kaiku*-kortet. *Kaiku*-kortet fås via socialen och ger även barn i samma hushåll som är under 16 år, rätt att delta avgiftsfritt i kurser. Korsholms Musikinstitut utreder om de kunde börja använda *Kaiku*-kortet. *Kaiku*-kortet är bra för dem som har det allra sämst ställt ekonomiskt. De som är arbetslösa men inte söker sig till sociala stöd får inte *Kaiku*-kortets förmåner, endast rabatt som vuxen vid medborgarinstituten i Vörå och Korsholm. Risken blir stor att vårdnadshavarna inte anmäler barnet till en kurs på grund av avgiften.

Anordnarperspektiv - intervjuer med anordnare av konstundervisning

För att få information om anordnares och arrangörers förhållningssätt och erfarenheter av konstundervisning i Korsholm och Vörå valde vi att genom projektet göra intervjuer. Det här var också ett sätt för oss att skapa kontakt och lära känna de olika aktörerna. Vi gjorde semistrukturerade intervjuer och har diskuterat relativt fritt med de intervjuade om hur läget ser ut just nu i kommunen angående konstundervisning för barn och unga och hur de skulle vilja att det skulle se ut. Vi diskuterade olika problem och eventuella lösningar, kommunens roll och hur kommunen kunde ta ett större ansvar gällande konstundervisning i olika ämnen. Under intervjuerna märkte vi genom att samtala och ställa frågor att redan det satte bollar i rullning och nya idéer på samarbeten började ta form.

Vi har varit intresserade av att få en helhetsbild över Korsholm och Vörå för att förstå hur saker fungerar i de båda kommunerna, på alla nivåer dvs. tredje sektorn, andra sektorn och på beslutsfattarnivå. Förutom intervju har vi också sänt ut en kort enkät till aktörer inom den fria konstundervisningen för att samla in uppgifter på hur många barn som deltar i deras verksamhet. Siffrorna täcker inte alla barn som deltar genom att verksamhetsformerna

kan se ut på många olika vis. Men ger en uppskattning av hur många som deltar och hur läget ser ut.

I de intervjuer vi gjort kan man konstatera några gemensamma teman som också återspeglas i Garoffs (2019) och Sundbloms (2022) rapporter. Återkommande teman är olika brister och behov såsom lärarbrist, brist på jämlikhet för eleverna (utbud, information, avstånd, underrepresenterade grupper), brist på utbildningsanordnare, brist på resurser och stöd från kommunen både ekonomiskt och en fråga om kulturens status och synlighet. Flera kommer tillbaka till att det är viktigt att beslutsfattarna förstår konstens betydelse för välmående. Teman som kommit fram genom intervjuerna är tillgänglighet (information, avstånd, språk, funktionshinder, kön), lärarbrist, kommunens ansvar och ekonomi.

Intervjuerna visar också på vilka resurser och möjligheter som finns i kommunerna där det märks att det finns ett stort intresse för olika konstarter och där man ser att kreativa lösningar har skapats för att på något sätt möta en efterfrågan.

Vörå

INTERVJUER:

- › Heidi Nyman, välfärdschef
- › Alf Viklund, kultur och fritid
- › Pernilla Nilsson-Vik, rektor för Vörå Mi
- › Lina Nysten, koordinator av Finlandsmodellen i Vörå
- › Sofia Mickelsén, bildningsekonom
- › Caroline Lassus, pedagogisk planerare
- › Anna Bertills, konsult, kommunstyrelsens ordförande
- › Anita Pitkäkangas, Vöyrin pääkirkjasto

ÖVRIGA ANORDNARE AV KONSTUNDERVISNING SOM VI KONTAKTAT:

- › Musikskolan Tactus
- › Oravais musikskola
- › Vörå församling

- › Oravais Teater
- › Oravais Historiska förening
- › Vörå museiförening
- › Maxmo Hembygdsförening

Korsholm

INTERVJUER:

- › Otto Domars, Vårdförordningschef
- › Monika Fröjdö, rektor Korsholms Vuxeninstitut
- › Rabbe Franzén, rektor Korsholms Musikinstitut
- › Ulrika Taylor, pedagogisk planerare
- › Annica Reini, kultursekreterare
- › Anna Klemets, pedagogisk planerare
- › William Hiekkanen, Finlands modellen i Korsholm
- › Anne-Carine Kajan, rektor för Vallgrund skola
- › Britt Marie Hedström, Pedagogisk planerare småbarnspedagogiken
- › Ulrika Karhulahti -Norrback, projektet Konstlek

ÖVRIGA ANORDNARE AV KONSTUNDERVISNING SOM VI KONTAKTAT:

- › Bjarnes musikskola
- › Kvevlax musikskola
- › Musikskolan i Norra Korsholm och Köklot
- › Smedsby- Böle musikskola
- › Korsholms församlings musikskola
- › Skäriteatern
- › Stundars museum

ÖVRIGA KONTAKTER VI INTERVJUAT:

- › KULTUR ÖSTERBOTTEN, Johanna Björkholm
- › Barnkulturcentret BARK, Sini Björklund

- › DIALOG- ett dramapedagogiskt resurscenter, Anna Moberg och Lotta Ventus
- › BRAVO!, koordinatör Marina Lindholm
- › ÅA, Kenneth Nordberg, Projektforskare Socialvetenskaper
- › CLL SKAPA, Sigrid Dukander
- › Övriga SKAPA projektkoordinatorer i Österbotten fortgående dialog om hur man kan fortsätta jobba.

PROJEKT INOM SMÅBARNSPEDAGOGIK

- › Kultursäcken i Vörå
- › Konstlek i Korsholm

Konstundervisningens utmaningar

Konstundervisningens gemensamma utmaningar

Genom inventeringen, enkäterna och intervjuerna har projektet *Att växa och vara i konsten* under sitt första verksamhetsår 2023 visat på att det händer en hel del inom konstundervisning för barn och unga i Korsholm och Vörå. Det ordnas kortare kurser på många olika håll och bland vårdnadshavare, barn och unga finns ett intresse för att ta del av det som ordnas. Men informationen kring vad som händer har svårt att nå ut till hela målgruppen. Det finns inte heller någon samordnande funktion som kan stödja samarbeten mellan olika parter. Transport till och från hobbyn är en utmaning för alla parter. Både för lärarna som kan få köra långa sträckor mellan olika aktivitetspunkter och lika så för barnen som ofta behöver hjälp med transport mellan hem, skola och hobby.

Gemensamt för alla anordnare av konstundervisning för barn och unga är att man har svårt att nå underrepresenterade grupper såsom finskspråkiga eller andra språkgrupper. Också barn med specialbehov eller funktionsnedsättning har ofta svårare att få ta del av konst som hobby. En utvecklingsmöjlighet som behöver tas i beaktande är att hitta kompetenta lärare inom konstämnen.

Konstundervisningens strategiska utmaningar

UTMANINGAR INOM GRUNDLÄGGANDE KONSTUNDERVISNINGEN ORDNAD AV KOMMUNEN

En utmaning inom grundläggande konstundervisningen i Korsholm och Vörå är att hitta ett tillräckligt stort elevunderlag för att kunna erbjuda undervisning i flera olika konstämnen. Påbörjar en elev grundläggande konstundervisning så är anordnaren skyldig att erbjuda eleven en möjlighet att fullfölja studierna. Man vill gärna att speciellt undervisning för yngre barn ska ordnas i närheten till hem och skola. Erfarenheten visar att om undervisningsplatsen flyttar under studietiden så avslutar många sina studier. Det försvårar möjligheterna till att ha ett tillräckligt elevunderlag för fulltaliga åldersspecifika grupper ända upp till de högre studieenheterna. Även om studierna fortgår under hela studietiden på samma plats fortsätter fler, men sällan ändå tillräckligt många, för att man ska ha tillräckligt stort underlag för att det skulle vara ekonomiskt eller gruppdynamiskt hållbart.

Vår inventering och kartläggning visar att många barn, unga och vårdnadshavare inte känner till skillnaden mellan grundläggande konstundervisning, undervisning inom den fria konstundervisningen eller Finlandsmodellen för hobbyverksamhet. Det gör att det blir en felriktad information och konkurrens i anordnandet mellan de olika alternativen för konstundervisning.

En annan utmaning inom den grundläggande konstundervisningen är att också inom kommunen, både bland tjänstemän och förtroendevalda, finns en del bristande kännedom om vad grundläggande konstundervisning är och hur den fungerar. Genom att det statliga understödet för grundläggande konstundervisning inte är öronmärkt så riskerar begreppet att användas fel och undervisningen utformas på ett sätt som inte följer de direktiv som finns i de statliga styrdokumenterna om grundläggande konstundervisning.

Varken i Korsholm eller Vörå har barn med specialbehov möjlighet till en av anordnaren ordnad assistent inom grundläggande konstundervisning. Vilket betyder att enbart om vårdnadshavarna har möjlighet att själva vara med eller ordna assistent kan barn som behöver ha assistent ta del av undervisningen. I läroplanen för grundläggande konstundervisning inom båda kommunerna att läroplanens mål kan undervisning differentieras om det finns behov

av det och i elevens studieplan fastställs då också behövliga stödåtgärder (jf. SATA 2, 2020).

Inom grundläggande konstundervisning är lärarsituationen nästan ännu mera akut än inom de andra undervisningsformerna genom att det i de statliga riktlinjerna anges att lärarna borde ha kunskap inom sitt konstområde men också ha tillräcklig pedagogisk behörighet genom att de kommer att ge skriftlig (dokumenterad) bedömning av elevens prestation.

UTMANINGAR FÖR ARRANGÖRER INOM FRIA KONSTUNDERVISNINGEN

Anordnarna inom den fria konstundervisningen är främst föreningar, även om en del inte läroplansbunden konstundervisning också ges av Korsholms vuxeninstitut, Vörå Medborgarinstitut och de lutherska församlingarna i kommunerna. Genom att anordnarna ofta är en mindre förening så bygger administrationen på frivilligt arbete genom en styrelse som ofta består av vårdnadshavare som byts då barn blir äldre, ibland finns inte tillräckligt med tid eller energi och verksamheten kan bli lidande. Man har svårt att göra långsiktiga planer genom att ekonomin (bortsett från deltagaravgifter) baserar sig på sökta understöd av kommunen och fonder. Men medlen söks för ett år i taget. Verksamheten är starkt förankrad i det lokala samhället och ofta knuten till ortens skola. Man är sällan intresserad av att nå utanför de närmaste kretsarna eftersom man upplever att man inte har resurser att ta emot barn och unga utanför kärnverksamheten. Mycket ofta är föreningarnas information utåt begränsad och svår att hitta. Det skapar en situation där barn och unga i lokalsamhället inte nås av informationen. På en fråga om man är intresserad av att samarbeta med andra parter svarar många, speciellt bland musikskolorna, nekande. Det finns en oro för att förlora sin självbestämmanderätt och att verksamheten ska flyttas bort från det lokala sammanhanget.

UTMANINGAR INOM FINLANDSMODELLEN FÖR HOBBYVERKSAMHET

I båda kommunerna finns en anställd koordinator för *Finlandsmodellen*. I Vörå är anställningen på 25 procent och i Korsholm 50 procent (den inkluderar att koordinatören håller ett antal klubbar). Båda koordinatorerna har hand om ca 40 klubbar per termin som är utspridda i skolorna inom grundutbildningen i hela kommunen. Kartläggningen visar att det är en mycket begränsad arbets-

tid för en koordinator för att samla in data från eleverna (vilka klubbar som önskas), hitta dragare för alla klubbar, sköta dialogen med skolan och övrig administration. Planen har varit att man ska hitta lokala föreningar och andra aktörer som ska kunna dra klubbarna. Men utmaningen är att det är ganska få utomstående aktörer som har möjlighet att ställa upp direkt efter skoldagens slut. Det har gjort att det är många lärare inom skolan som också drar klubbarna inom Finlandsmodellen. Många gånger har inte heller de anställda koordinatorerna ett tillräckligt brett kontaktnät för att veta vad de kan hitta möjliga lärare. Samtidigt som många professionella konstnärer och lärare tvekar att ställa upp genom att lönenivån ofta är den samma oberoende av utbildningsnivå.

Det saknas också en dialog med andra anordnare av hobbyverksamhet så som grundläggande konstundervisningen och fria konstundervisningen. Antagligen på grund av koordinatorernas mycket begränsade arbetstid. Efterfrågan på klubbar är större än vad man för närvarande kan tillgodose. Fastän målet är att det skall vara jämlikt räcker inte medlen till att ordna klubbar inom alla önskade ämnen i alla årskurser i alla skolor. Man försöker sprida ut och byta skolor från år till år så att det åtminstone ordnas något i alla skolor. En kommentar av en vårdnadshavare var att deras barns årskurs endast erbjöds en läsläsningsklubb. Ett annat exempel var från en skola där teater erbjöds endast till elever i årskurs 1 och 2, fastän det skulle ha funnits intresse från övriga elever. Att finansieringen inte räcker till för att tillgodose alla behov har man på flera håll försökt komma emot med att skolan själv också ordnar egna klubbar efter skoldagen. Det finns skillnader mellan olika skolor. Klubbar med konstämnen har i Vörå också ordnats för nyfinländska skolbarn av BARK.

Samtidigt som man genom Finlandsmodellen för hobbyverksamhet vill nå ut kanske allra främst till elever som inte har någon hobby från tidigare, har det visat sig vara svårt att nå dem trots att klubbarna är gratis och utgår från elevernas önskemål.

UTMANINGAR INOM KULTURLÄROPLANEN ORDNAD AV KOMMUNER

Kulturläroplanen (Vörå) och *Kulturstigen* (Korsholm) är planer som gjorts upp inom kommunerna för att alla barn under skoltid jämlikt ska få konststuppe-

velser inom olika konstformer. Kulturläroplanen har också en viktig funktion genom att via den kan barnen lära känna nya konstformer och steget blir mindre att gå med på en kurs eller klubb där de sedan vidare får möjlighet att utveckla ett fördjupat intresse i ämnet. De möjligheter som erbjuds en elev att ta del och lära känna olika former av konst och kultur är idag i båda kommunerna mycket beroende på den enskilda lärarens eller rektorns eget intresse av konst och kultur.

I Korsholm har kultursekreteraren en mindre procentuell andel av sitt arbete som kan sättas på *Kulturstigen*. Genom att budgeten för kulturstigen är mycket begränsad försöker kultursekreteraren hitta sådant som skolorna får gratis, hjälpa skolorna med att söka Kultur i skolan bidrag, hitta samarbeten med BARK och museum och bibliotek och övriga aktörer. Via grundläggande konstundervisningen vid Korsholms Vuxeninstitut och Korsholms musikskola erbjuds idag olika årskurser att ta del av en för skolan gratis workshopar inom bildkonst och musik och genom samarbete med externa aktörer workshops i dans. Biblioteken har också ett samarbete med skolorna inom Kulturstigen. Årskurs 7 besöker årligen Stundars friluftsmuseum. Ibland har oklarheter funnits i vem som ska stå för koordinationen av workshopen, om det är skolan eller arrangören. Vilket gjort att en del klasser och skolor inte fått ta del av det som erbjudits.

Inom småbarnspedagogiken i Korsholm har också projektet *Konstlek* cirkulerat med en lärare inom småbarnspedagogiken med specialintresse för bildkonst och musik som under läsåret hållit upprepade workshopar i alla förskolor i kommunen. Projektet har finansierats via externa medel och har inte varit en del av kulturstigen.

I Korsholm kommer man under 2024 att skriva en ny kulturläroplan som man hoppas blir en del av skolornas läroplan och på så vis ett kraftigare styrdokument som förstärker att alla elever mera jämlikt får ta del av kulturupplevelser. Projektet *Konstlek* skulle då också förhoppningsvis bli en del av den nya kulturläroplanen.

I Vörå är skolorna själva i väldigt stor utsträckning ansvariga över kulturläroplanen. Då hänger det mycket på lärarens tidsresurser, intresse, kunskap och ork hur kulturläroplanen utförs. Kultursekreteraren är inte involverad i hur planen förverkligas i skolorna. Många verksamhetspunkter i planen är också

satta att de ska hända någon gång under elevens skolgång i till exempel årskurs 3–6. Det breda tidsspannet gör också att sannolikheten att punkten förverkligas minskar genom att det inte finns ett krav på inom vilket läsår verksamheten borde planeras in. En mer årskursspecifik kulturläroplan som skulle ingå i skolans allmänna läroplan kunde åtgärda det här problemet.

Genom att läroplikten sedan 2021 omfattar alla unga upp till 18 års ålder, borde man i nuläget överväga om kulturläroplanen då också borde täcka alla från förskolan till andra stadiets utbildningar. Ingentera av kommunerna har i dagsläget en så omfattande kulturläroplan/kulturstig. Korsholms kommuns kultursekreterare, sa om den nya Kulturläroplanen *“Glädjen av att upptäcka konst. Det behöver inte vara mera komplicerat egentligen.”*

Del 3

En vit fläck förändras till en palett

På basen av den inventering och kartläggning vi gjort är det uppenbart att en vit fläck visar sig vara ett myller av små prickar i många färger. Vi kan också konstatera att mycket av de vi fått syn på genom inventeringen och kartläggningen går att känna igen i Garoffs (2019) och Sundbloms (2022) utredningar. Vi kan konstatera att det finns fyra strategier för konstundervisning i kommunerna och att det varit värdefullt att tala om dem som en struktur och systematiskt med olika metoder ta reda på hur situationen är. Det är uppenbart att för att göra ett förändringsarbete för att skapa förutsättningar för hållbar konstundervisning som motsvarar samtidens kvalitetskriterier och förväntningar behövs tid och resurser. Det blir en slags paradox, det finns vilja, intresse och behov, det finns fyra strategier som ändå inte räcker till och når fullt ut. Det som stiger fram i nuläget är att det i praktiken är en decentralisering (flera verksamhetspunkter/filialer) av konstundervisning som kunde vara lösningen och en centralisering av det operativa. Det här väcker tankar om hur vi ska arbeta vidare.

Då det kommer till de målsättningar som vi ställde i den första SKAPA ansökan om att alla barn och unga har rätt till konstundervisning på jämlika grunder har inventeringen, kartläggningen och intervjuerna gett oss möjlighet att sätta ord på och samtala om situationen. Det här har gjort att vi fått en inledning till att förändra läget, att få med olika aktörer att tillsammans

och långsiktigt arbeta för att skapa förutsättningar och höja kvaliteten på konstundervisningen i Korsholm och Vörå. Då det kommer till *att växa och vara i konsten* på lika villkor och göra det självklart möjligt för alla barns rätt att uppleva och göra konst har vi sett följande åtgärdsområden då det kommer till underrepresenterade grupper:

BARN OCH UNGA MED SÄRSKILDA BEHOV

- › Vilken och på vilket sätt kan kommunerna erbjuda fritidssysselsättning för barn med särskilda behov? I nuläget finns begränsad eller ingen konstundervisning som är riktad till barn med särskilda behov i Vörå och Korsholm. På grund av att rätten till skolgångsbiträde som barn och unga har i skolan inte gäller för fritidsverksamhet, har barn med gravare funktionshinder svårt att delta i konstundervisning. Det behövs med mer resurser för att barn som behöver skolgångsbiträden ska kunna ta del av konstundervisningen utanför skoldagen (jf. Sundblom, 2022.)
- › Det finns brister i att kommunicera information om barn och unga med särskilda behov (till exempel diagnoser) till lärare inom hobbyverksamhet vilket gör det svårt att differentiera eller hitta lösningar (jf. SATA 2, 2020).

BARN OCH UNGA MED INVANDRARBAGGRUND

- › *Oravais Historiska förening* har i flera år ordnat konstundervisning och verksamhet för barn med invandrarbakgrund tidigare med syriska barn och nu med barn från Ukraina. Här finns vilja att ordna mer verksamhet med mer kontinuerlig finansiering.
- › Konstundervisning som ordnas tillsammans med någon med samma bakgrund har visat sig vara funderande då de har samma språk.

KÖNSFÖRDELNING

- › Relativt jämnt fördelat inom *Finlandsmodellen*.
- › Svårt att nå tonårsflickor i Vörå och svårt att nå tonåringar över lag i Korsholm.
- › Flera flickor än pojkar deltar i musikundervisningen, bildkonst och textilslöjd.

SOCIOEKONOMISKA ELLER ANDRA ORSAKER TILL BARN OCH UNGA SOM INTE DELTAR I HOBBYVERKSAMHET

- › De barn och unga som deltar i hobbyverksamhet är de vars vårdnadshavare redan har en vana att anmäla barn och unga till klubbar.
- › De som inte har hobbyn söker sig inte till hobbyn: De hänger på stan, i byn eller sitter hemma.

Åtgärder och visioner

Sammantaget har vi kunnat konstatera att de olika anordnarna av konstundervisning för barn och unga i Korsholm och Vörå alla jobbar på var sitt håll. Samarbetet mellan olika parter kan utvecklas för att visa på utbudet i stället för att se de fyra strategiska modellerna i Korsholm och Vörå som konkurrerande. En viktig åtgärd är att skapa ett bättre informationsflöde mellan arrangörer, kommunala tjänstemän och beslutsfattare, vårdnadshavare och barn och unga. Ett större samarbete kunde hjälpa med konkreta problem som till exempel lärarbrist. Samtidigt som det är ett problem som också måste lösas på ett nationellt plan genom utbildning och fortbildning av lärare inom olika konstområden.

Det är viktigt att skapa bättre strukturer inom kulturläroplanerna i båda kommunerna så att ansvaret för att eleverna jämlikt får ta del av olika kulturupplevelser på skoltid inte i så stor grad hänger på den enskilda läraren. Det gör också att nya konstformer kan introduceras till eleverna och elever som inte har en hobby kan få en chans att pröva på nya saker som eventuellt kunde bli deras hobby. Det ger också möjlighet att nå ut till underrepresenterade grupper och barn utan tradition av konstupplevelser med familjen. Kulturläroplanerna behöver också framöver omfatta allt mellan småbarnspedagogiken upp till studier på andra stadiet, gymnasiet och yrkesakademien, genom läroplikten idag går upp till 18 års ålder. På lång sikt kunde en gemensam kulturläroplan för de båda kommunerna vara en god lösning genom att det kunde underlätta samarbetet med externa aktörer.

Inom olika hobbyverksamheter på fritiden är det också viktigt att se över olika lösningsförslag på hur man kunde erbjuda elever i behov av assistent den hjälp de behöver. Samtidigt som arbetet behöver utgå från det lilla lokalsamhället, så är kommunens roll central i strukturen för att skapa en beständighet. Och strukturen för konstundervisning behöver utgå från en dynamisk växelverkan mellan det kommunala och byasamhället (jf. SATA, 2020).

Förslag till åtgärder

EN PLATTFORM FÖR KONSTUNDERVISNING FÖR BARN OCH UNGA I KORSHOLM OCH VÖRÅ

Vi vill under fortsättningen av Skapa-projektet *Växa och Vara i Konsten* i Korsholm och Vörå skapa en plattform från vilken vi kan stödja upp och hjälpa redan existerande verksamhetsformer till att utvecklas och skapa en fungerande stabil struktur för samarbetsformer mellan olika aktörer och anordnare. Genom plattformen vill vi också skapa ett kollegialt sammanhang för konstlärare i Korsholm och Vörå som gör att lärarna inte jobbar så ensamma utan känner att de har ett kollegium att falla tillbaka på. Plattformen fungerar också som en kontakt för externa grupper som önskar göra konstprojekt i området. I nuläget har kommunerna ibland förbigåtts då externa grupper velat turnera med sina projekt, men inte kunnat hitta någon lokal samarbetspartner. Arbetet sker konkret genom att vi till vårt nuvarande team kopplar ytterligare en resurs som kan etablera en digital plattform från vilken vi neutralt kan jobba mot båda kommunerna. Utgående från den digitala plattformen kan vi skapa informationskanaler och bygga upp en resursbank med bland annat potentiella lärare inom olika konstområden inom kommunerna. En bredare resursbank som täcker hela Svenskfinland kunde skapas i samarbete med *Kulturum / KulturÖsterbotten*. Den digitala plattformen skulle också vara en samlade punkt där föräldrar och barn kunde hitta alla olika kurser inom konstundervisning som finns inom Korsholm och Vörå och på så vis lättare kunna få en klar bild av vad som erbjuds. Den digitala plattformen kan också innehålla lektionsmaterial och kontakter till externa grupper med mera som skolor och andra aktörer kan ta del av. Den digitala plattformen kan även användas för att ordna en del moment på distans (till exempel växelverkan mellan grupper i olika byar, gästföreläsare eller träffar med aktörer i andra kommuner. Här finns många olika lösningar. Det digitala arbetet med uppbyggnaden av plattformen görs i samarbete med kommunikationsbyrån *Bertills & Jung* vid deras kontor vid i Vörå.

PEDAGOGISK PLANERARE

Genom Skapa-projektet vill vi lägga grunden till det som efter projektet kunde bli en kommunal anställning som pedagogiskplanerare för konstundervisning.

Eventuellt kunde den anställningen också efter projektets avslutning vara gemensam över kommungränsen. Rollen för den pedagogiska planeraren skulle vara att koordinera lärare, material och information. På så vis kunde timlärare inom konstämnen anställas för att jobba både inom Finlandsmodellen för hobbyverksamhet, Grundläggande konstundervisning och i projekt inom kulturläroplanen och möjligen också inom den fria konstundervisningen. Och på så vis kunde läraren få ett tillräckligt stort antal undervisningstimmar för sin försörjning och en bättre struktur på sin arbetssituation trots många olika undervisningsplatser och långa avstånd. Möjligen kunde den pedagogiska planeraren också administrera ett delvis gemensamt material-, rekvisita- och verktygsförråd.

PRÖVA PÅ-KONSTVERKSTÄDER

För att mera ta reda på barn och ungas olika intressen inom konst som hobby och samtidigt utveckla samarbetet med byaföreningarna kommer vi redan under den här projektperioden att inleda *Pröva på*-konstverkstäder. Konstverkstäderna kommer att fortsätta sedan vidare under nästa projektperiod. *Pröva på*-verkstäderna skulle ge barn ute i byarna en chans att under en helg testa en konstform som de inte tidigare prövat på. På samma gång kan vi etablera ett samarbete med lokala föreningar och få en bättre inblick i de resurser som finns ute i byarna. *Pröva på*-verkstäderna utformas så att de riktar sig i huvudsak till åldersgruppen 7–9 år och tar upp olika konstämnen på olika platser. En professionell inom konstämnet undervisar eleverna och en till person från Skapa-projektet är med och sköter kontakter med byaföreningen och skapar en trivsamt miljö också för föräldrar och andra som till exempel väntar på barnen. I samband med verkstäderna görs också en enkel snabb enkät om önskemål och förväntningar bland både elever och vårdnadshavare.

Tillgängliga Pröva på-verkstäder där vi genomgående ser över de förutsättningar som vi har att omforma konstundervisning och konkreta konstverkstäder så att de blir mer tillgängliga för alla barn. Här tar vi uttryckligen in mer fokus på att arbeta för att underrepresenterade barn och unga ska få tillgång till konstundervisningen. Vi kan konkretisera samarbete med Bark och Österbottens migrationscenter i Oravais.

KAFFEBORDSSAMTAL

För att skapa ett bättre samarbete mellan olika parter inom konstundervisningen för barn och unga i Korsholm och Vörå önskar vi bjuda in olika parter till samtal kring ett kaffebord. Till exempel kunde de olika anordnarna inom den fria konstundervisningen bjudas in och tillsammans diskutera hur de kan samarbeta för att förbättra kommunikationen med elever och vårdnadshavare. Också andra gemensamma frågor och aktuella ämnen kan tas upp. Från Skapa-projektet skulle vi vara med och stöda och hjälpa till att hitta nya lösningsmodeller. Med tiden kunde eventuellt Korsholms musikinstitut involveras i samtalen med de Fria Musikskolorna för att utveckla möjligheterna till mera kompletta studiestigar för eleverna inom musik.

Kaffebordssamtal och andra möten arrangeras också mellan tjänstemän, beslutsfattare och elever inom konstundervisningen. Kaffebordssamtalen kan också ha distansversioner till exempel 15 minuters pop-in och diskutera.

KONSTPROJEKT

Inom Skapa-projektet i Korsholm och Vörå vill vi också direkt bjuda in konstnärer att göra och skapa projekt tillsammans med barn och unga. Ett exempel kunde vara att ta in graffitikonstnär *Jon Gredmark* att jobba med ungdomar i Tegengrens skola (Vörå högstadium). Det för att ge en upplevelse av vad konst kan vara och väcka ett vidare intresse hos barn och unga. Projektens tematik får gärna födas ur de ungas egen värld och situation och lägga grunden för en känsla av att hen kan vara med och påverka den egna omgivningen och närsamhället. Projektet får gärna utvecklas i samarbete mellan konstnären, ungdomarna och kommunens ungdomsavdelning och kan finansiera bortsett från via Skapa av andra externa medel som Skapa-projektet skapar förutsättningar för att söka.

KULTURLÄROPLANEN

Skapa-projektet i Korsholm och Vörå vill vara en aktiv part inom den arbetsgrupp av lärare, rektorer, lokala kulturaktörer, institut, bibliotek och kultursekreterare som är med och utvecklar kulturläroplanerna inom båda kommunerna. Just genom att det är där som alla barn har möjlighet att komma i kontakt

med och lära känna olika former av konst. Många skolor upplever idag stress med alla projekt som kommer utifrån och vill ta en del av skolundervisningen. Genom en välstrukturerad kulturläroplan som är den del av skolans övriga läroplan blir kulturen redan inplanerad och blir inte ytterligare något som ska rymmas med.

KONSTBUSSEN

En vision är att skapa en modell för mobil konstundervisning. Bussen skulle fungera som ett mobilt för konstlärare och samtidigt också ett materialförråd på hjul som kunde cirkulera i byarna.

FORTBILDNING FÖR LÄRARE I NYA KONSTFORMER OCH KONSTPEDAGOGISKA METODER

En viktig del av att motivera lärare till konstundervisningen för barn och unga är att de får dela sin konstnärliga och konstpedagogiska kompetens med kolleger i samma situation. Fortbildningar ger nya idéer till kreativa människor, stärker yrkesidentiteten och genererar nya nätverk. Fortbildningar kan ordnas på plats eller på distans och omfatta både verkstäder och föreläsningar. Det kan också handla om att resa till en fortbildning som ordnas på annan ort.

”Daghem
och skolor är
den naturliga
kontaktytan
till barn
och deras
föräldrar.”

Sundblom, 2022

SKAPA ansökan 2

I vår vision hur man kunde bygga upp en förnyad struktur för konstundervisningen i Korsholm och Vörå är det väsentligt att ta i beaktande att verksamhet på landsbygden inte fungerar på samma vis som i ett urbant sammanhang. Utan en helt annan typ av strukturer behöver göras. Faktorer som behöver tas i beaktande är bl.a:

- › geografiska avstånd
- › byasammanhållningen och platsidentiteten
- › att ta till vara eldsjälar och lokala initiativ med förankring i bygemenskapen
- › att ta vara på lokala unika resurser i form av tradition, kunskap, material och utrymmen
- › lärarresursernas användning över ett stort geografiskt område inom fler olika verksamhetsformer
- › lokala nätverk för kommunikation
- › aktivt samarbete mellan olika verksamhetsformer
- › tillgänglighet som jämlikhet på många nivåer kom ihåg att kolla

Samtidigt som arbetet behöver utgå från lokalsamhället så är kommunens roll central i strukturen för att skapa en beständighet. Strukturen för konstundervisning behöver starta från en dynamisk växelverkan mellan det kommunala och byasamhället.

Exit plan

I den nya ansökan söks det för 2, 5 år och själva projektet är 2 årigt med en övergångsfas under vilken projektets fortsättning implementeras i kommunerna. Det som fortlever är en plattform och pedagogisk planerare för konstundervisning. Kaffebordssamtal och samarbete mellan olika parter som koordineras av den pedagogiska planeraren, utbudet ska vara etablerat och möjlighet för olika inslag. En central målsättning i exitplanen är att samordna så att den pedagogiska planeraren kan användas som det nya normala för att hålla nätverk och samarbete dynamiskt. I vår exit plan ingår att se över helheten så att vi skapar en trivsamt och meningsfull miljö för alla genom att konst och kultur

blir en levande del inte endast i barns och ungas vardag utan också i anordnarnas, beslutsfattarnas och kommuninvånarnas över lag. Vi önskar arbeta med att visa på nya perspektiv och nya attityder till vad konst är i samhället idag. Det kan bidra till att befolkningsstrukturen vänder i positiv riktning på ett oväntat sätt.

Förändringsagenter, mångfald och performativa resurser som sammanfattning av utvärdering

Den här utvärderingen av projektet *Att växa och vara i konsten* som finansierats med ett 1-årigt strategiskt SKAPA bidrag av Svenska kulturfonden har genererat betydelsefull information om nuläget med konstundervisningen i Korsholms kommun och Vörå kommun. Projektledare *Sonja Backlund* och projektarbetare *Carla Fri* har inventerat, kartlagt och intervjuat för att få en helhetsbild av nuläget och förutsättningarna för konstundervisningen i Korsholms kommun och Vörå kommun. På basen av det kvantitativa och kvalitativa data de samlat in har de hört både målgruppens och anordnarnas behov. De har definierat och använt kända mätbara kriterier för att följa upp och kvantifiera projektets framsteg samt blivit medvetna om hur arbeta med respons och kvalitetsgranskning som parametrar i förändringsarbete.

De har gjort systematisk research genom att bekanta sig med och läsa rapporter och tidigare forskning på området. De har gjort en studieresa för att få inblick i olika sätt att arbeta med konstundervisning. De har modigt gjort interventioner genom att visa på vad konstundervisning är och kan vara för kolleger, kommunala instanser, lokalpolitiker och beslutsfattare. De har tagit till sig pågående nationella och internationella diskussioner kring konst, utbildning och barn och unga i samhället och reflekterat över hur konstundervisningen i Korsholm och Vörå kan bidra med resiliens, hopp och lust att skapa en hållbar framtid. De har intensivt arbetat med att tala om vad mångfald och tillgänglighet innebär i konstundervisning och de har (åter)upptäckt nya lärmiljöer för konstundervisningen och satt ord på att konstundervisning inte är cementerat eller statiskt utan dynamiskt och rörligt. De har framför allt lyft fram konstundervisningen som *deltagarkultur* som ska finnas tillgänglig för alla barn och unga lokalt, regionalt och globalt.

Utvärderingen visar att de gått från att vara projektarbetare till att vara *förändringsagenter*. Agens innebär att du som individ upplever att du besitter livskunskap och att den kan utvidgas tillsammans med andra. Det handlar om att du kan upplever mening och vet att du kan göra skillnad på många sätt, handskas och beröras av djupt existentiella frågor och vilja skapa hållbara strategier för samhälle och framtid.

Genom utvärderingen fick jag möjlighet att argumentera för det performativa som resurs i konstundervisning. I det här sammanhanget innebär det performativa den erfarenhet, kunskap och kompetens som utbildade konstnärer och konstfostrare besitter inom sina konstområden och som pedagogisk kompetens. Den är ofta begränsad till en uppfattning om en bra lärare. Vad påståendet *en bra lärare* innefattar och omfattar i konstundervisning behöver få mer uppmärksamhet som en performativ resurs i det framtida förändringsarbetet på alla nivåer.

Jag vill påstå att om strategiskt förändringsarbete ska göra skillnad och generera en hållbar framtid för konstundervisningen behövs en *performativ vändning*, som utöver kvantitativa och kvalitativa mätbara kriterier och begrepp stärker konstens och konspedagogikens begreppsapparat som värden. Utöver de nyttoaspekter som rapporter och utredningar pekar på så har konsten ett egenvärde i sig som inte är flum eller magi, utan meningsskapande, kunskap och kompetens som är och kan göras tillgängligt för alla.

Jag är övertygad om att förändringsagenterna behöver få möjlighet att spegla och bygga på sin kompetens i uppföljningen av projektet *Att växa och vara i konsten*. Helt enkelt, för att citera dem själva **Skapa konsteffekter för framtiden och vidare!**

Utvärderare Hannah Kaihovirta

Docent Hannah Kaihovirta är äldre universitetslektor i estetiska ämnenas didaktik vid Pedagogiska fakulteten och den svenskspråkiga lärarutbildningen vid Helsingfors universitet. Hennes fokusområden är ämnesövergripande didaktisk design av estetiska ämnen, bildkonst, dramapedagogik, och samtidskonst i skolan. Mångfald, flerspråkighet och social rättvisa som konstpedagogisk medvetenhet inom småbarnspedagogik och grundskola är centrala forsknings- och utvecklingsområden.

Hennes forskningsinriktningar är konstinformerad forskning inom de pedagogiska vetenskaperna och professionsutveckling och handledarskap i lärarutbildning. Hon utvecklar distans, hybrid- och flerformsundervisning inom estetiska ämnen där nylitteracitet tar plats i konstbaserad undervisning. Hon intresserar sig för nymaterialitet som fenomen i konstundervisning och utvecklar teori om ickelineärt lärande, lärandets rhizomatiska aspekter och metoder för dialogundervisning i formella och informella lärmiljöer. En forskningsansats som hon är informerad av är *ARTography* (Artist, Researcher, Teacher) som metod där konst som erfarenhet förstås som meningsbärande för lärande. Hennes forskning är representerad i publikationer, föreläsningar, utställningar och internationella forsknings- och utbildningsnätverk och hon har flera förtroendeuppdrag inom universitet, utbildning, konst och kultur.

Hannah Kaihovirta har bred internationell erfarenhet av vetenskaplig handledning, praktikhandledning och utvärdering av utbildningsstrategier. Som forskare och föreläsare förespråkar hon hållbara konstinformerade lärmiljöer och handlingar som ger alla barn och unga möjlighet att lära genom konsten.

Referenser

- Agenda 2030. <https://kestavakehitys.fi/sv/agenda20301>. Hämtat okt. 2023.
- Bamford, A. (2009 2nd ed.). *The Wow Factor: Global Research Compendium on the Impacts of Arts in Education*. Munster: Waxmann.
- BARC. Österbottens barnkulturnätverk. <https://bark.pohjanmaa.fi/sv/>. Hämtat okt. 2023.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the subversion of identity*. London: Routledge.
- Dialog. *Dramapedagogiskt resurscenter rf*. <https://dramadialog.com/>. Hämtat okt. 2023.
- Ekman, J. (2023). *Det möjligas konst. Utmaningar och potential för svenskspråkig konstundervisning på fritiden för barn och unga i Åbo*. Åbo: Åbo Kultur, Svenska kulturfonden.
- https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/skapa-rapport_webb.pdf. Hämtat okt. 2023.
- Finlandsmodellen för hobbyverksamhet. Helsingfors: Undervisnings- och kulturministeriet.
- <https://harrastamisensuomenmalli.fi/sv/>. Hämtad okt. 2023.
- Förbundet för barnkulturcenter i Finland. <https://lastenkulttuuri.fi/sv/>. Hämtad okt. 2023.
- Garoff, L. (2019). *Mer än en hobby! En kartläggning av den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland*. Helsingfors: Svenska kulturfonden.
- https://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2020/03/MerAnEnHobby_inlaga_lagupplost.pdf. Hämtad okt. 2023.
- Hernández, F. (2019). *Arts in Education in Southern European Countries*. Barcelona: The National Association for Education in Arts.
- Institutet för hälsa och välfärd (2023). *Hälsa i skolan*.
- <https://sampo.thl.fi/pivot/prod/sv/ktk2>. Hämtad okt. 2023.
- Kulturens geografi i Norden, 2022. Nordiska ministerrådet.
- <https://pub.norden.org/nordiskskulturfakta2023-01/urbana-och-rurala-aspekter.html>. Hämtad nov. 2023
- Kuvataidekasvatuksen- ja koulutuksen visio 2030.
- https://taju.uniarts.fi/bitstream/handle/10024/7658/Kuvataidekoulutuksen_visio_2030_2022.pdf?sequence=5&isAllowed=y. Hämtad okt. 2023.
- Luhmann, N. (1995). *Social Systems*. California: Stanford University Press.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019). *Harrastamisen strategia*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161668/27_19_Taiteen_perusopetus_OK.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Hämtad okt. 2023.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2023). *Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165054/OKM_2023_28.pdf. Hämtad okt. 2023.
- Oravais historiska förening. <https://www.oravais1808.fi/sv/start/>. Hämtad okt. 2023.
- SATA 2. (2020). *Tillgänglighetsguide för barnkulturcenter och utbildningsinstitutioner med grundläggande konstutbildning*. Tillgänglig hobby inom konst. Projekt 2. Tammerfors stad: VAMLAS.
- https://vamlas.fi/wp-content/uploads/2020/05/sata2_opas_sv_web.pdf. Hämtad okt. 2023.
- SKAPA. *Växa och vara i konsten. Korsholm och Vörå strategiska medel för kartläggning*.
- <https://vuxeninstitutet.korsholm.fi/om-vuxeninstitutet/projektverksamhet/skapa>. Hämtad okt. 2023.
- SKAPA. *Växa och vara i konsten. Korsholm och Vörå strategiska medel för kartläggning*.
- https://www.vora.fi/assets/Uploads/_resampled/croppedimage1125350-Skapa-barn2.jpg. Hämtad okt. 2023.
- SKAPA. *Växa och vara i konsten* (2023). Film av Backlund/Fri. Mediatjänster vid Yrkesakademien i Österbotten. Korsholms kommun/ Vörå kommun.
- <https://www.vora.fi/kultur-och-fritid/vaxa-och-vara-i-konsten/>
- Statistikcentralen (2023). *Statistikdatabaser*. Helsingfors: Tilastokantakeskus.
- <https://statfin.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/>. Hämtad okt. 2023.
- Sundblom, D. (2022). *SKAPA – konstundervisning för barn och unga*. Helsingfors: DUNK.
- https://issuu.com/kulturfonden/docs/skapa_rapport_240822_final. Hämtad okt. 2023.

Suominen, A. (2019). *Selvitys taiteen perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamistarpeista taiteen perusopetuksen saatavuuden turvaamiseksi sekä rahoitusjärjestelmän selkeyttämiseksi ja ajan tasaistamiseksi*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161668/27_19_Taiteen_perusopetus_OK.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Hämtad okt. 2023.

Svenska kulturfonden (2022). *Vad menar vi med ett strategiskt projekt?*

<https://www.kulturfonden.fi/stipendierbidrag/skapa>. Hämtad okt. 2023.

Utbildningsstyrelsen (2017). *Grunderna för läroplanen för den allmänna lärokursen i grundläggande konstundervisning*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186927_grunderna_for_laroplanen_for_den_allmanna_larokursen_i_grundlaggande_konstun_0.pdf. Hämtad okt 2023.

Utbildningsstyrelsen (2017). *Grunderna för läroplanen för den fördjupade lärokursen i grundläggande konstundervisning 2017*. Helsingfors: utbildningsstyrelsen.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186928_grunderna_for_laroplanen_for_den_fordjupade_larokursen_i_grundlaggande_konst_0.pdf. Hämtad okt 2023.

Westerlund, H., Lehtikoinen K., Anttila E., Houni, P., Karttunen, S., Väkevä, L., ..., Pässilä, A. (2016), *Konst, jämlikhet och välbefinnande: En rapport om den internationella forskningen*. Helsingfors: ArtsEqual – konsortium och författare.

Winner, E., Goldstein, T. & Vincent-Lancrin, S. (2013). *Arts for art's sake. The Impact of Arts Education*. Educational Research and Innovation. OECD.

Övrigt

I anslutning till utvärderingen har projektet producerat resedagbok och presentationer av olika slag. De kan med fördel bifogas som bilaga i olika presentationssammanhang.

Kontakt

sonja.backlund@korsholm.fi

carla.fri@korsholm.fi

vuxeninstitutet@korsholm.fi

vora@vora.fi

SKAPA